

Эхэ найхан нутагаа эд камта мандуулаар!

БУРЯДАД ҮНЭН

1921 оной
декабриин 21-нээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

1996
МАРТЫН
14
Хабарай эхин сагаан
бар
Нарын 25
ЧЕТВЕРГ
гарагай 5
№49 (19389)
Газетын сэн
хэлсээтэ.

Москвада үнгэргэгдэхэ Буряад Республикын үдэрнүүдые
угтуулан

ХАРИЛСААГАА ҮРГЭДХЭХЭБДИ

БУРЯАД ОРОНОЙ үдэрнүүд мартын 18-наа 23 болотор Москвада үнгэргэгдэхэнь. "Байгал. Буряад орон, 2000 он" гэхэн выставкэ-ярмагта республикын Худалдаа наймаанай-промышленна палатын дэргэдэ эмхидхэгдэһэн манай хизаарлагдана хариу салгатай "Байкалэкспоцентр" бүлгэм хабаадаха болонхой. Энэтон харюусалгатай үүргэ гээшэ. "Москвадахи выставкэдэ хабаадалсахадаа, гансал Буряад оронойнгоо баялигыг бэшиг, харин нэн түрүүн республикынгаа саашанхи үүргэлтэдэ нүлөөлмөөр предприняти, фирмэнүүдтэй харилсан хүдэлхэ нүхэдые бэдэржэ, үйлэдбэрилхэн продукцияа саашадаа улам үргэнөөр худалдаха арга нүхэсэл бэдэрхэ байнабди. Ойрын ерээдүйдэ шухала хэрэгтэй боломоор хэды олон бизнес-түсэбүүд, проектнүүд, тусхай технологи, онол аргууд мүнгэнэй үгыһөө шалтагаалан хүсэндэнэ оруулагдангүй хэбтэнэб даа? Республикынгаа арга болмжые бүхы талаһаань харуулжа, баян мүнгэ болологшодые олохо гээшэ манай зорилго мүн.

Буряад оронһоо ошогшодто Калининай нэрэмжэтэ гудамжада оршодог харин ороноудай арадуудтай Хани нүхэсэлэй байшан соо 9 зал үгтэнхэй. Тэдэ залнуудыень манһаа ошоһон дархашуул, уран зурашад шэмэглэнэ. Түрүүшын зал соо республикыннай социально-экономическа хүгжэлтэ харуулагдаха. Удаадахи зал соонь Буряад орондо ажаһуудаг арадуудай түүхэ, соёлой талаар олондо һонирхолтой материалнууд табигдаха. "Байгал

бүхэдэлхэйн баялиг" гэхэн темэ выставкымнай гол һуури эзэлхэ.

Экономико, промышленна предпринятинууд, түбэд эмшэлэлгэ, агнуури ба агнуурийн ажахы, хүдөө ажахы, промышленность гэхэшэлэн республикымнай олон халбаринуудһаа экспонатууд табигдажа, бүхы залнуудые эзэлхэ юм.

Энэ ярмагта саг соогоо үрдижэ хабаадахын тула Москвада, мүн республика доторшые ехэ эмхидхэлэй хүдэлмэри хэгдэжэ байнхай. Энэ талаар министерствэнүүд, эмхи зургаанууд болон предпринятинуудта олон янзын туһа хүргэнэбди. Жэшээлэн хэлэхэдэ, методическа литература, реклама барлуулха, видеофильмнүүдые буулгуулха, республикымнай предпринятинууд тухай мэдээнүүдые компьютерта оруулха болоходоо, манда хандана гээшэ.

Тэрэ выставкэ-ярмагта манай республикаһаа 85 предприняти болон эмхи зургаанууд хабаадаха дуратай байһанаа мэдүүлээ. Тэдэнэй тоодо авиационно завод, ЛВРЗ, прибор бүтээлгын нэгэдэл, нарин сэмбын болон мяха-консервын комбинадууд гэхэшэлэн индустриимнай томо-томо предпринтинууд, акционернэ бүлгэмүүд хабаадалсаха.

"Электромашина", "Теплоприбор", "Бурятзолото", "Ливона", "Туяана", регионууд хоорондын худалдаа наймаанай "Ариг Ус" байшан, "Бурятгеолком" болон Зүүн Сибирийн технологическа университет гэхэ мэтэ олон предпринтинууд, эмхинүүд өөһэднүүд продукциянуудые ярмагта табиха.

Бага болон дунда шатын олзын хэрэг эрхилэгшэдэй тон үсөөнөөр хабаадаха байһаниинь халагламаар.

Мүнгэ һомологшодой анхарал татамаар 40-өөд проект выставкэдэ табигдаха юм. Жэшээлхэдэ, "Камус" фирмэ элдэб арадуудай урданай ёһо гурим хэрэглэжэ, хүнгэн, дулаан, гоё гуталнуудые үйлэдбэрилхэ, Сэлэнгын целлюлозо-картоной комбинат целлюлозо-саарһаар хэһэн эдлэлэ харуулха. Акционернэ "Электросвязь" бүлгэм мүнөө сагай хэлхээ холбоогоор хангаха, "Байкалфарм" фирмэ түбэд эмшэлэлгын гуримаар эмдэ болон эдэе хоолдо ородог зүйлнүүдые үйлэдбэрилхэ, таряашанай ажахын уудай "Облепиховый" эблэл шасаргана үйлэдбэрилхэ цех бариха зорилготой. Эдэ проектнүүдые хүсэндэнэ оруулха мүнгэ һомологшод ашаглалгада ороходонь олзотохонь лабтай.

Буряад ороной үдэрнүүдэй тон богони болзорто бэлдэгдэжэ байһан ушарһаа хүшэр байдалда оронбди. Тэрэниие үнгэргэхэ болзор нэгэнтэ бэшэ хубилжа, оройдоо һууриһаа хүдэлөөгүй шахуу байтарнай, гэнтэ Россин Президент зарлиглажа, хандагай һүүхэ табиладан яараха ушартай бологдобо. Хүдэлмэримнай гаргаша ехэтэйгээр бүтэнэ.

Мүнгэн хангай талаар хүсэд шийдхэгдээгүй асуудалнууд олон. Гэбэшье хуби хубяар үгтэнэ. Ажал ябана. Тэрэ выставкэ-ярмагта үндэр хэмжээтэйгээр хабаадажа, Буряад оронойнгоо сольё үргэхэ, харилсан хүдэлхэ талануудаа, мүнгэ һомологшодые олохобди гэжэ найданаб.

И. МАКАЛЬСКИЙ,
хизаарлагдана
харюусалгатай

"Байкалэкспоцентр" бүлгэмэй
генеральна директор.

П. В. ПОТАПОВ МОСКВА ОШОБО

Буряад Республикын Президент—Правительствын Түрүүлэгшэ Л. В. Потапов Россин Федерациин Правительствын заседанида хабаадахага байгша оной мартын 12-то Москва ошобо. Россин Федерациин Правительствын заседани дээрэ Буряад Республикын Социально-экономическа хүгжэлтын федеральна программа зүбшэн хэлсэгдэхэ юм.

Л. В. Потапов мүн лэ Москвада болохо Буряад Республикын үдэрнүүдтэ хабаадаха байна.

Буряад Республикын Президентын ба
Правительствын хэблэлэй албан.

СОЦИАЛЬНА ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭД ТООСОНО

Социальна хамгаалгын талаар зургаануудай 1995 ондо хэһэн хүдэлмэрийн дүйгүүд ба 1996 ондо бэлүүлхэ зорилгонууд тухай асуудалаар социальна хамгаалгын зургаануудай республиканска семинар-зүблөөн мартын 12-13-да үнгэргэгдэбэ.

Үнгэрхэн жэлэй дүнгүүдээр республикын социальна хамгаалгын министр С. Г. Ефимов элдхэл хэбэ. Элдхэл зүбшэн хэлсэгдэ олон зон хабаадаа.

Республикын Президент - Правительствын Түрүүлэгшэ Л. В. Потапов, Түрүүлэгшын орлогшо Л. Ч. Нимаева,

Арадай Хуралай Социальна политикын талаар комитедэй гэшүүн Г. А. Дождикова, Пенсионно жасын Буряад Республикадахи отделение эрхилэгшэ П. А. Улаханов зүблөөндэ хабаадаа.

Ветеранууд тухай хуули тодорхойлолго, пенси, хүүгэдэй гэдхэмжэ түргэн саг соо тарааха гэхэн асуудалнуудта сугларагшад гол анхаралаа хандуулба.

Хоёрдохи үдэрынь социальна хамгаалгын хүдэлмэрилэгшэд 5 секцидэ хубааржа, тусхай семинарнуудые үнгэргөө.

Е. ЦЫБЕНОВА.

АГЫН НОНИН АФГАНЕЦУУД СУГЛАРБА

Округой дэбисхэр дээрэ ажаһуудаг, афган ба чечен дайнуудта хабаадагшадтай уулзалга һаяхан болобо. Округой военком Б. М. Мункожаргалов тэдэниие халуунаар амаршалаад, богонихон элдхэл хэбэ. Мүн лэ тэдэниие ветерануудай соведэй түрүүлэгшэ Ч. Дамдинов амаршалаа.

Удаань хани ёһоной хөөрэлдөөн боложо, эдэ сэрэгшэдэй ажабайдал, ажал хэрэгүүд тухай һанамжануудаа хэлсэбэ. Арга шадалайнгаа хэмжээгээр туһа, тэдхэмжэ олгуулха тухай асуудал табигдаа. "Мотом" гэжэ акционернэ бүлгэмэй вице-президент Б. Тушемиловэй үгэһэн туһаламжын мүнгөөр аралжаа наймаа эрхилжэ, олзоёо арьбадхаад, дайнай ветерануудые аралжа ба амаруулха арга боломжонуудые үргэдхэхэ хараа түсэб баталаа. Энэ ажалье афган дайнда яһанан залсамай майор Б. Бадмаевта даалгаа. Афганецууд дайнай газарта баатарлигаар унаһан Никон Комогорцевой хүүр дээрэ ошожо, сэгсгүүдые табья. Тэндэ тэрэнэй эхэ Валентина Ивановна байлсаа.

Ц. ГОНГОРОВ.

НУРАЛСАЛ ЭХИЛЭНХЭЙ

Агропромышленна комплексын кадрнуудай мэргэжэл дээшлүүлхэ Бурядай институттай багшанар байгша оной февраль һараһаа эхилжэ, Мухар-Шэбэрэй ба Тарбагатайн аймагуудай хүтэлбэрилэгшэдтэй, мэргэжэлтэдтэй хэлсэжэ, дунда шатын хүтэлбэрилэгшэдые һургаха гэжэ хөөрэлдэһэн байгаа. Энэ талаар тракторно-арьяан ажалай бригадануудай бригадирнуудтай, һу һаалиин фермэнүүдые багшанартай түрүүшын һуралсал һаяхан эхилэбэ. Эдэһэр богони болзор соо хүдөө ажахын гол продуктуудые үйлэдбэрилхэ, буулгуулха түрүү технологитой, эдэ продукция баһадань худалдаха харгы замуудтай маркетингтэй танилсаһан байха юм.

Унгэрхэн һарын һүүл багтра Мухар-Шэбэр

һууринда тус аймагай хүдөө ажахын управлениин начальник В. Ф. Видуловай хүтэлбэри дор дунда шатын хүтэлбэрилэгшэдэй хабаадалгатайгаар "түхэрээн шэрээ" үнгэргэгдөө. Мүн лэ тэдэнэрэй хүршэ Тарбагатайда мэргэжэлтэдэй болон һу һаалиин фермэнүүдые дагшанарай һуралсал эмхидхэгдэһэн байгаа.

Март һарада Мухар-Шэбэрэй ба Тарбагатайн аймагуудта һу һаалиин фермэнүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй ба хүдэлмэрилэгшэдэй, мүн тарьяан ажал эрхилдэг халбаринн мэргэжэлтэдэй дунда һуралсал үнгэргэгдэхөөр хараалагдана.

Манай корр.

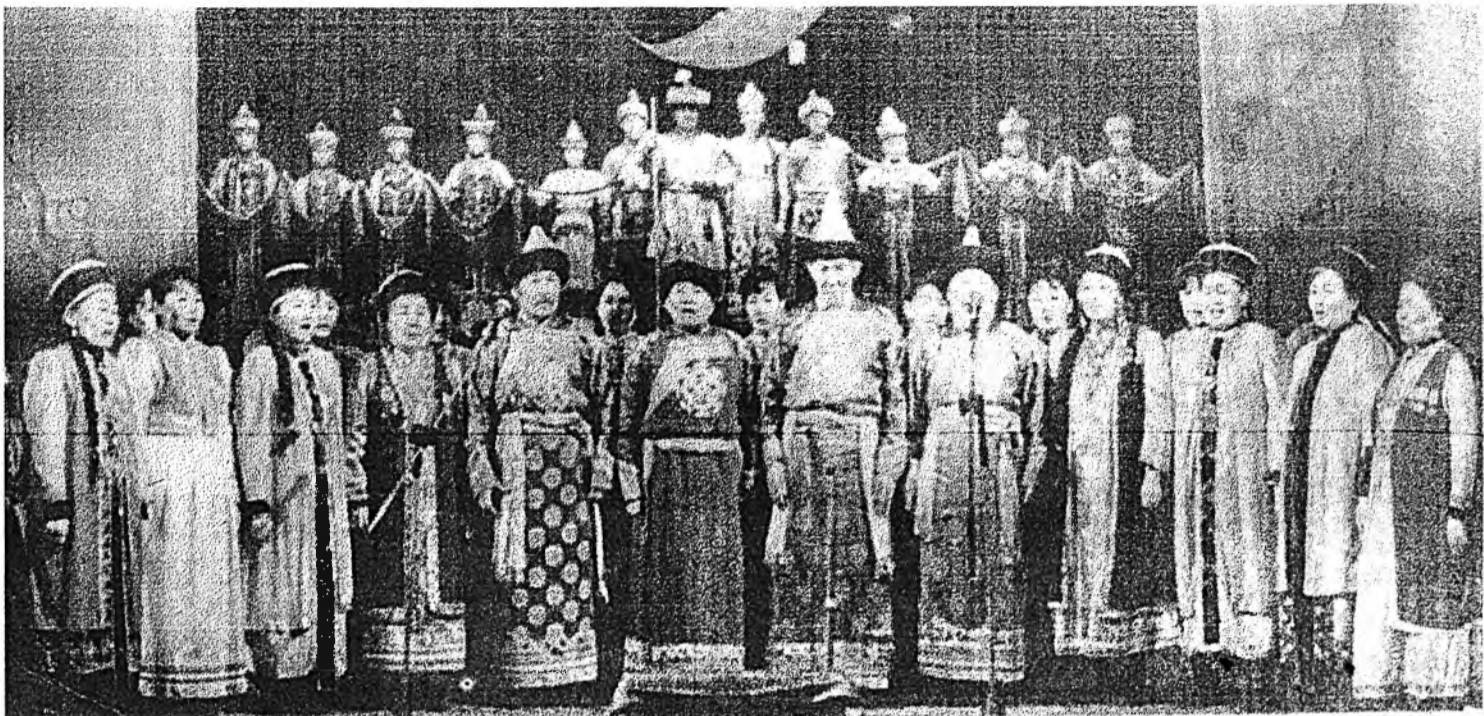
Сагаалган-96

САГААЛГАН хадаа анха урда сагаана хойшо монгол угсаатанай аргагүй ехэ найндэр гэшэ ааб даа. Энэ найндэртэ шонэ жэлээ угтажа, үнгэрхэн жэлээ үдэшэжэ байхадаа, буряад зон сагаан эдегээ дэлгэжэ, сагаан ханаа ханаалжа, бэе бээдээ ябалсажа, бултаараа хүхидэг, найрладаг ха юм.

Эгээл иимэ ушар мартын 6-да Х. Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай байшан соо түгэхэлэй гала-концертдэ тохёолдоо.

Түгэхэлэй үдэшин эхиндэ буряад драмын театрай артистнар арбан хоёр жэлье нүлдэлдэг амитадай роль түгэхэдэжэ, харагшадаа Сагаан нараар амаршалба.

ГАЛА-КОНЦЕРТЫН забхарлалай үедэ Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн с ёлой эблэлэй президент Д-и Д. Дугаровтай хөөрэлдэһэн билинаб. "Жэл бүри ондо ондоогоор Сагаалгание үнгэргэхээ оролдодог гэшэ аабзабди даа. Жэлһээ жэлдэ, онһоо ондо нэгэл шөгээрээ Сагаан харынгаа найр наада үнгэргэжэ байгаа наа,

"... БУУСААРААЛ ИЛГАРААД ЯАХАМНАЙБ ДАА"

зондомнай һонигүй болошохо. Элинсэг хулинсагуудайнгаа хэр утнаа абажа ябаһан өөрсэ найхан ёһо заншал иигэжэ олоной нэргэжэ байһанда намда ехэл найшаалтай. Юу тэмдэглэхээс хананабид гэхэдэ, бэе бээе золголсохо, үрээл табиха, хүндэтэ хүндөө төөлэй бариха гэхэ мэтыне гансашы тайзан дээрэ гараад харуулха бэшэ, харин ажабайдалдаа гүнзэгыгөөр нэбтэрүүлэе наа, ехэ удха шанартай байха нэн. Нютаг нугаараа, эблээрээ Сагаалга угталган болобо. Тиихэдэ отог отогоороо илгарһанһинь тон эли байгаа. Жэшээлбэл, Хори Хэжэнгэтэй, Эхирэд-Булаг, Алайр, Баяндай, Ойхор дүрбэн нэгэдэнхэй. Ага Шэнхээнгээс хамта гэхэ мэтэ. Иимэ илгагай гарахагүйн тула урда, хойто, зүүн, баруун буряадууды хамтаруулаад хабаадуулаа наа, дээрэ байгаа гэжэ хананаб. Хаанахитайн байг, би буряадби гэнэн мэдэрэлтэйгээр залуушуулаа хүмүүжүүлхэ ёһотойбди. Буряадуудайнгаа булта сугларгад, шадбарья харуулһыень үндэрөөр сэгнэхэ байнаб. Энэ хэрэгтэ буряад драмын театрай үүргэ өхэ", — гэжэ Даша-Нима Дугарович хэлэбэ.

Гала-концертын хоёрдохи хубида "аймаг бүхэнһөө шэлэгдэһэн найхан дуунууд, хатар наадан харагшадай сэдхэлые хужарлуулаа. Ондо ондоо ёхор наадан, дуунууд эдэлбэ.

Хориин арба нэгэн эсэгэнээ холодожо ошоогүй Агын найман эсэгэнээ аладлажа гараагүй Шэнхээнэй түлөөлэгшэдэй энэ жэлдэ хабаадалсаһандань баясахаар. Ехэ далайн саанахи, орхүүгэйхидэй буряад ёһо заншалаа нэргээлсэжэ, олоороо нааданда хабаадалсаһандань, харагшад урмашаһан байна.

Буряад орон соогуураа болон ондоошье гүрэнүүдээр эди шэдеэрээ суурхаһан Россин габьяата артист, иллюзионист В. Цыренжапов эхэ, эсэгынгээ талаар болоходоо Качугай, Яруунын аймагуудай түлөө найндэртэ хабаадабаб гэжэ харагшадта мэдүүлэ. Захаараа үндэр Захааминай түлөөлэгшэд бэшэндэ орхоодо олон байба. Анхан бурдрамын артист ябаһан Н. Соктоев өөрынгөө зохёһон шог хөөрөө сондо дурадхаа.

Эдин дэлюун Хэжэнгэ нютагһаа индонез хатар бэлэглэһэн бишыхан нугагшад А. Дамдинжапова, Д. Намжилова, Б.

Бадмаева гэгшэдые зал соо нуутшад халуун альга ташалгаар үдэшэжэ, ехэл хөөршөөгөө. Хэжэнгын эблэлэй түрүүлэгшэ Б. Ц. Цыденжапов эдэ басагадта хатар заажа байһан балетмейстер Э. Д. Шойдоковада баярые хүргэжэ, үнэтэ бэлэг барюулба. "Буряадаймнай мэдээжэ артист Максим Раднаевай эжы Раднаева Хүбүүлэй Гомбоевна", — гээд хүтэлбэрилэгшын хэлэхэдэ, халуун альга ташалган эдэлшэбэл даа. Буураалһаа үгэ дуулаха, бусалһанһаа ама хүрэхэ гэнэндэл, сугларгашад удхатай найхан үрээлүүдыень шатнажа, Сагаалган тухай дууень

Олондо мэдээжэ "Бадма сэсэг" гэжэ ансамбль-театр Россин Федерациин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Д. Бадлуев түрүүтэй энэ үдэшин шомөг болоһондоо үнэтэ бэлэгүүдтэ хүртэжэ, магтаалай үгэнүүдые дуулаһан байха юм. Тус ансамбль һаяар Тайвань ошохоёо холын замда түхээрэнхэй. Захааминай аймагай соёлой танагай дарга Б. Халзанов өөһэдынгөө түлөөлэгшэдтэ гарай бэлэгүүдые барюулаа, мүн бэшэшые аймагуудай хүтэлбэрилэгшэд, нютагаархиддаа миин орхёогүй.

Энэ найндэрэй зугаа наада үнгэргэлгэдэ буряад драмын академическэ театрай артистнуудай оролдолго ехэ. Зүгөөр хүндэтэ харагшаднай ендэр дээрэ гаража наадаһан артистнуудые обёорхоһоо бэшэ, "хүлһээ адхажа" бүхы юумэ ябуулан хүтэлбэрилэгшэдыень анхараагүй байһаб. Эгээл хүнгэн бэшэ ороо хара ажалтайнь зууралдаһан Сагаалганай найндэрэй наадаһан сценариин автор, Россин Федерациин габьяата артист Н. Г. Токуренова, режиссер Л. П. Цыденова гэгшэдые онсолон тэмдэглэбди. "Аймагай эблэлнүүдэй түрүүлэгшэнэр, дарганар наашаа хаража, найндэртэмнай анхаралаа хандуулаа гэшэ ааб даа. Тэдэнэртэ, буряад зондоо баяр хүргэхэ байнаб", — гэжэ Нина Гармаевна мэдүүлбэ.

Энэ үдэшин түгэхэлдэ ВАРК-ын президент, Россин арадай уран зурааша Д-Н. Д. Дугаровта, Улаан-Үдэ хотын захиргаанай соёлой танагай дарга В. Ш. Цыреновада үгэ үгтэбэ.

Ехэ концертын эхилээдүйдэ буряад драмын академическэ театрай директор, Россин Федерациин габьяата артист Майдари Хайдапович Жапхандаевтай хөөрэлдөө нэм. "Манай буряад драмын театрые ВАРК-ын филиал гэхэдэ, алдуу

болохогүй. Театраймнай хүгжэлтын программа 2000 он болотор табигданхай. Гол зорилгомнай хадаа буряад хэлээ ёһо заншалаа хүгжөөлгэ болоно. Мүнөө хүрэтэрөө Буряадтайнай цирк үгы. Тиймэһээ энэ жэлэй октябриин 1-һээ циркын нургууд нээхэ түсэбтэйбди. Театрайнгай байшанай газар хүнэй ябадалтайхан газарта үндэһэтэй соёлой түб тогтоохо ханаан бии. Энэмнай юун гэшэб гэхэдэ, бүхы заншал гуримай ёһоор баригдаһан; айлашдые угтала, үдэшэглэгтэй "һэеы гэрнүүдэй хото" болохо ёһотой. Түнхэһөө 2 һэеы гэр, Захааминһаа анханда хонгоодорнуудай байдаг найман ханатай модон гэр, Агын округһоо эшэгы гэр асарагдахаар хараалагдана. Энэмнай хуу хэлсээтэй, баталаатай юм ааб даа. Улаан-Үдэмнай мэр Валерий Шаповалов Дарханһаа һэеы гэрнүүдые абажа үгэхөөр хэлээ нэн. Саян, Эржена Жамбаловтан "Ураг-шаа" гэжэ ансамбль тогтоонхой, буряад дуунда үхибүүдые түргөөр нургаха ажал ябуулаа эмхидхэнэ. Сагаан харын наада театрай ямараар үнгэргөөб гэжэ сэгнэжэ үгтэ гэнэн гуйлтатайгаар зондохандаа байнаб. Дууу дундыемнай харагшад дуулгаг лэ. Эдэ бүхы ажаглалтануудыень хараада абажа, дутагдалнуудаа залһые оролдохолди. Буряадууд хамта эбтэй ябаһай", — гэжэ Майдари Хайдапович ханамжаа хубаадаа Сагаалганай найндэртэ бултадаа сугларжа, хүхиюун зугаа наада дэлгэхэдэ урмашахаар "Буряадхан оромнай уужамхаа даа, буусаарааш илгараа, яахамнайб даа..."

В. ДАШИНИМАЕВ.
БГУ-гай IV курсын оюутан
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: түгэхэлэй үдэшин үедэ.

С. БАЛДУЕВАЙ,
Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ
фотоуу...

сэдхэддэ тогтоон абаа. Хүбүүлэй Гомбоевнада япон "Самсунг" телевизор бэлэг барюулагдахаа гадна, Буряадай соёлой г а б ъ я а т а хүдэлмэрилэгшын үндэр нэрэ зэргэ олгогдоһон тухай энэ үдэшэ соносхогдобо.

Хүдөө ажахын дээдэ нургуулин ветеринарна факультэдэй доцент Рамазан Серадиев Усть-Ордагай тойрогой Нүхэдэй аймагай зүгһөө буряадаар үрээл табиха, ород, татаар, буряад хэлэнүүдээрэ дуунуудые дуулажа, сугларгашдые хүхэбэ. Кабанскын аймагһаа ерэнэн эдир артистка Рита Халиова уян нугаралай этюд харуулжа, зониие баясуулһанайнгаа түлоо яһон телевизор шанда хүртөө.

Малай үбэлжэлгэ-шанга шалгалта

ДУТАГДАЛНУУДАЙ ЭБСЭШООД БАЙХАГУЙ

—Петр Жамсаранович, мал ажаада тохёолдоон байдалыг саашаань заахашье зааха, байн тээшэнь хубилгаха зэрэгтэ энэ ябажа байгаа үбэлжэлгын дүнгүүдэ ехэ нүлөө үзүүлэх байна. Тиймэһээ энэ талаар ямар найдал бии гээшэб?

—1995-1996 оной малай үбэлжэлгэ бүхыдөө бэрхэтэйгээр үнгэргэгдэжэ байна гэхээр. Олонхи ажахынуудта малда эдоулхэ тэжээлэй урда жэлэйхиһээ зарим тэды ехэ бэлэдхэгдэһэн байтаашье хаань, энэ халбарин найдал хайн бодоодхиногүй. Үбэлжэлгын эхиндэ аймаг соо малай условно толгой бүхэндэ дунда зэргээр 14,2 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл нөөсэлэгдэһэн байтаашье хаань, адууна, малхаа биратай ехэ ашаг шэмэ абтанагүй. Үхэр малай гарзалха шаршые олон байнаар. Таряашадай ажахынуудай "Дружба" эблэлэй, Тайлсын совхозой фермэнүүдтэ үнээдэй һү шэмэ доошолоор. Хэрбээ нэрдэ эдэ ажахынуудта үнээн бүрийһөө оройдоол 524,348 килограмм хүн абтаһан хаа, тэрэнийһэ энэ жэлдэ бүришые доошоо орохонь холо бэшэ.

Харин тийхэдэнь таряашадай ажахынуудай Мухар-Талын эблэдэ үнээн бүрийһөө 1710 килограмм хүн абтаа ха юм. Үбэлжэлгын үнгэрһэн табан һарада аймаг соо нёдондо энэ үеынхитэй сасуулхада, 1342 центнерээр бага хүн абтаа. Нэн прүүн энэ үе соо үнээдэй үсөөн туталһан дээрлээ хүн бага хаагдана.

Таряашадай ажахынуудай "Дружба", эблэдэ бүришые үсөөн үнээн туталлаа. Энэнтэй хамта олохон ажахынуудта мал олоор эрэлдэ. Гансахан байһаа оной январь, февраль һарануудта XXI партсьездын нэрэмжэтэ колхоздо нёдондоной энэ үеынхидэ орходоо 14 үхэр, Тайлсын совхоздо—27, Хүрбын гуршалга-үйлэдбэрийн ажахыда 7 үхэр олоор гарзалһан байна.

—Энээнэй гол шалтагаан мунһээ болоноб?

—Бүхы дээрээ адууна мал олоор үсхэбэрилһэнэй үлүү болоо гэхэншүү һанамжа олохон ажахынуудай үүхэлбэрилэгшэд,

Тээсгэн Буряад Республикын Хүдөө ажахын болон эдээ хоолой министерствын коллегийн ээлжэтэ заседани боложо, тэндэ Загарайн аймагай ажахынуудта малай үбэлжэлгын ямараар үнгэргэгдэжэ байһан тухай асуудал харагдаа юм.

Хүдөө ажахын үйлэдбэрийн тогтонижоруулха талаар һүүлэй үедэ аймаг соо зарим тэды хэмжээнүүдэй абтажа байбашье, ажахынуудта ямаршые шалтагаангүйгөөр адууна малай тоо толгой үшөөл хороогдожо байһаар гэжэ заседани дээрэ тэмдэглэгдээ. Гансахан үнгэрһэн жэлдэ 1668 толгой үхэр, 305 үнээд хороогдоһон байна. Адууна малхаа абтадаг ашаг шэмэ жэл бүхэндэ доошоло. Жэшээлхэдэ, 1994 онд эндэхи ажахынуудта үнээн бүрийһөө 1291 килограмм хүн хаагдһан хаа,

мэргэжэлтэдэй, зарим малшадайшые бодолдо бии болошонхой. Тиймэһээ малай муу харууна, тэжээлдэ байлгагдажа, туража, муудажэ байхада, хамаагүй шэгөөр хандаха, эрилтэ, харюусалгые шангадхаха тушаа мүртэй хэмжээ абтадаггүй ушар үсөөн бэшэ бии.

Юрэдөөл, энэ халбаридэ тохёолдоһон байдалтай, ажалай дутуу дундануудтай эбсэшоод байһан ябадал зааһаа үзэгдэнэ. Таряашадай ажахынуудай "Дружба" эблэдэ, Карл Марксын нэрэмжэтэ, "Гигант" колхозуудта, Тайлсын совхоздо малынь жэл бүри үсөөржэл ашаг шэмэнь доошолжол, гарза хоролтонь олон боложол байна. Тээд тэндэхи хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэдэй энээндэ бодотоор һанаата боложо, малшадтаа, ооһэдтөөншье эрилтэ шангадхажа байһаниинь харагданагүй.

Илангаяа эхэ малхаа түл түрэсын ёһоор абтахаа болёод байхада, малай тоо толгой яагаад олошорхоб даа. Нэгэшые ажахыда үнээдые искусственна аргаар үржүүлхэ пункт хүдэлгэгдэнэгүй. Техник-үржүүлэгшэдшые харагдахаа болошонхой.

Энээн дээрһээ малай үүлтэр муудажал байна бшуу. Анханай яһала хайн ашаг шэмэ үгэдэг ёһотой симментал үхэршые үгы

шахуу боложо эхилээ. —Иймэ байдалай тохёолдоод байхада, аймагай хүдөө ажахын управлениин хүтэлбэрилгэ ямар хэмжээ абана гээшэб?

—Бидэ энээншье миин хараад байгаагүй зон аабзабди даа. Мүнөөнай ажахынууд өөһэдөө бээ даагаад хүдэлдэг болоод, тэдэндэ хажуу тээһээ захиржа, зонхилжо байха эрхын үгы болоод байхада, хүдөө ажахын управлениин үйлэдбэридэ бодотоор нүлөөлхэ, тэрэндэ хамааралсаха аргань багашаг болонхой. Мүнгэ үгэгты, туһалагты, тийгээд маңда эрилтэ табигты гэхэ хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд олон байха. Тийхэдэнь юун гэхэбши?

Ажахынуудай гүүртэ, фермэнүүдтэ яһалал ябажа, шадаха зэргээрээ, арга боломжоороо туһалхые оролдонбди. Тээд тэндэхи хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэдэй өөһэдөө үдэр бүрийн оролдолго гаргаагүй, байдалаа зааха хэмжээ абаагүй хаань, дутуу дундануудай зүндөө усадхагдаха, гурим журамай һайжархань бэрхэтэй.

—Тийбэ яабашье аймаг соо байгша оной малай үбэлжэлгэ бараг дабагдаха гэжэ найдаха үндэһэн бии гү?

—Адууна малда эдихэ тэжээл дутагдана гэхын аргагүй. Мүнөө ажахынуудта, жэшэнь, һү

нёдондо тэрэнь арай гэжэ 951 килограммда хүргэгдөө.

Тэрэшэлэн мяха үйлэдбэрилгэ, худалдалга жэл соо аяар 23 процентээр доошоо ороо.

Иймэ эрхэ байдалда саашадаа мал ажалай доройтолгые зогсоохо, энэ халбаридэ тохёолдоһон бэрхэшээлүүдые дабажа гараха, дутуу дундануудые усадхаха талаар мүнөө аймаг соо юун хэгдэнэ гээшэб гэжэ тодорхойлохэ зорилготойгоор манай штатнабэшэ корреспондент З. ТЭЛИН Загарайн аймагай Хүдөө ажахын управлениин начальник П.Ж. ДАРМАЕВТАЙ уулзажа хөөрэлдэһэн байна.

Һаалин үнээн бүхэндэ үдэрэй дунда зэргээр 3 килограмм үбһэн, 20 килограмм силос, 5 килограмм голоомон, 1 килограмм таха таряанай зүйл эдоулэгдэнэ. Энэнь бага бэшэ.

Имагтал гүүртэ, фермэнүүдтэ ажалай гурим, журам сахиха, илангаяа һуһаалие дээшлүүлхэ тодорхой хэмжээ абаха, һаалишадай ажаада анхарал хандуулаха хэрэгтэй. Юунэйшые боложо байгаа хаа, эхэ малые искусственна аргаар үржүүлхэ пунктнуудые дахин нээхэ, бээ хүсэһэн бүхы гунжадые бухада табижа үржүүлхэ эрилтэ табижа шухала. Тэрээнгүйгөөр малай хоролгые зогсоохын аргагүй, һая болоһон шалгалтын үедэ эдэ асуудалнуудта онсо анхарал хандуулаабди.

Гадна үхэрнүүдэй үүлтэрые хайн болгохо, ашаг шэмэнь дээшлүүлхэ зорилготойгоор аймагай захиргаан, манай управлени 1996 ондо "Гигант" колхозой, "Дружба" эблэлэй фермэнүүдтэ ёһотой симментал үүлтэрэй үнээдые олон болгохын тула 150 толгой үүлтэртэ эмэ хашараг, гунжадые худалдажа абаха мүнгэ республикын бюджетһээ таһалжа үгыт гэжэ гуйнабди. Мүн малай үбшэнтэй тэмсэхэ, һэргылхэ эм дом, бусад хэрэгсэл худалдажа абаха мүнгэ таһалжа хэрэгтэй.

—Зай, хайн даа, Петр Жамсаранович.

ШАГНАЛНУУД

Үйлэдбэрийе хүгжөөлгэдэ габьяатай байһанайнь, уни удаан саг соо оролдосотойгоор хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө Буряад Республикын Президент 1996 оной февралын 26-най Зарлигаар "Селендумасельмаш" гэжэ акционернэ бүлгэмэй хүдэлмэрилэгшэдтэ "Буряад Р е с п у б л и к ы н промьшленностиин габьяата хүдэлмэрилэгшэ" гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгобо гэбэл:

Наймушин Борис Вячеславовичта - цехэй начальник.

Стрижов Виктор Семеновичта - ахамад инженер.

Автомобильна транспортые хүгжөөлгэдэ габьяатай байһанайнь ба уни удаан саг соо сэрэгэй-патриотическа хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабааһанайнь түлөө Буряад Республикын Президент 1996 оной февралын 26-най Зарлигаар Буряад Республикын оборонын спортивно-техническэ эмхиин хүдэлмэрилэгшэдтэ "Буряад Республикын транспортын габьяата хүдэлмэрилэгшэ" гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгобо гэбэл:

Агафонов Леонид Александровичта - Кабанскын автомобильна хургуулийн начальник.

Филоненков Геннадий Викторовичта - Хяагтын автомобильна хургуулийн начальник.

Хүдөө ажахын талаар габьяатай байһанайнь, уни удаан саг соо оролдосотойгоор ажаллаһанайнь түлөө Буряад Республикын Президент 1996 оной февралын 26-най Зарлигаар Зэдын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой тракторна бригадын бригадир Семенов Сурун Бизьяевичта "Буряад Республикын агропромышленна комплексын габьяата хүдэлмэрилэгшэ" гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгобо.

Хүдөө ажахын экономикые хүгжөөлгэдэ ба агропромышленна комплексын кадрнуудые бэлдэлгэдэ габьяатай байһанайнь түлөө Буряад Республикын Президент 1996 оной февралын 26-най Зарлигаар агропромышленна комплексын кадрнуудай мэргэжэлдээшлүүлхэ Буряадай институтай проректор Дагбацыренов Цыдып Дармаевичта "Буряад Республикын габьяата экономист" гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгобо.

Июниин 16 - Россин Президентын хунгалтын үдэр

ДЭЭДЫН ЗАСАГ ХЭНДЭ НАЙДАЛТАЙБ?

хунгуулийн элдэб нэгэдэлнүүдээр, хамтаралнуудаар болон эдэбхитэдэй бүлэгүүдээр Россин Федерациин Президентын тушаалда кандаадууд аар эбжүүлэгдэһэн хүнүүдэй список "Российская газета" томилһон байна. Тусхайтаар бүридхэдэ абтаһанай ёһоор тус список үгтэнэ.

1. Алексеев Алексей Сергеевич
2. Ельцин Борис Николаевич
3. Завидия Андрей Федорович
4. Руцкой Александр Владимирович
5. Чечеватов Виктор Степанович
6. Романов Пётр Васильевич
7. Мавроди Сергей Пантелеевич
8. Казаков Леонид

9. Лобанов Александр Владимирович
10. Тулеев Аман-Гельды Молдагазиевич
11. Анпилов Виктор Иванович
12. Волков Андрей Романович
13. Зюганов Геннадий Андреевич
14. Боровой Константин Натанович
15. Попов Валерий Павлович
16. Сидоров Анатолий Степанович
17. Жириновский Владимир Вольфович
18. Федоров Борис Григорьевич
19. Лебедь Александр Иванович
20. Брындалов Владимир Алексеевич
21. Воронов Владимир Васильевич

22. Тарасов Артём Михайлович
23. Колтунов Ян Иванович
24. Зырянов Сергей Владимирович
25. Баркашов Александр Петрович
26. Старовойтова Галина Васильевна
27. Скворцов Сергей Борисович
28. Лысенко Николай Николаевич
29. Смирнов Валерий Маркович
30. Горбачёв Михаил Сергеевич
31. Ушаков Вячеслав Юрьевич
32. Морозов Владимир Васильевич
33. Убожко Лев Григорьевич
34. Громов Борис Всеволодович
35. Федоров Святослав Николаевич

36. Явлинский Григорий Алексеевич
 37. Базылева Тамара Васильевна
 38. Шакум Мартин Люцианович
 39. Станков Анатолий Георгиевич
 40. Соловьёв Владимир Владимирович
 41. Черномырдин Виктор Степанович
 42. Власов Юрий Петрович
 43. Немцов Борис Ефимович
 44. Адуев Максар Халидович
 45. Маслов Николай Васильевич
 46. Боровков Владимир Семенович
 47. Федосов Виктор Иванович
 48. Силаев Вячеслав Алексеевич
 49. Зорькин Валерий Дмитриевич
- Дэбжүүлэгдэһэн кандидатуудые дэмжэһэн гар табилгатай хуудануудые суглуулха хүдэлмэри мүнөө ябуулагдажа байнхай.

Буряад Республикын Хуули

“ГҮРЭНЭЙ АЛБАН ТУХАЙ” БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИДА ХУБИЛАЛТАНУУД БОЛОН НЭМЭЛТЭНҮҮДЫЕ ОРУУЛХА ТУХАЙ

СТАТЬЯ 1. “Гүрэнэй албан тухай” Буряад Республикын Хуулида (1994 оной апрелин 12, N 435-ХII) хубилалтанууд болон нэмэлтэнүүдые оруулхадаа, тэрэниие нигэжэ найруулха: “Гүрэнэй албан тухай” Буряад Республикын Хуули

Тус хуули гүрэнэй албандахы харилсаанууды ба Буряад Республикада гүрэнэй алба хаагдай хуули ёноной байдал гуримшулдаг.

БҮЛЭГ 1. ЮРЭНХЫ ДҮРИМУУД**СТАТЬЯ 1. Гүрэнэй албан**

1. Гүрэнэй албан республикын гүрэнэй зургаануудай этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдэй гүйсэдхэлы хангаха талаар мэргэжэлтэ ажал ябуулга.

2. Тэдэнэй гүрэнэй алба гаралгын ба гүрэнэй тушаал дааж байлгын асуудалнуудай Россин Федерациин хуулинуудаар гуримшуулан тогтоогдогон байгаа хаань, тэдэ хүнүүдтэ тус хуули хабаагүй.

СТАТЬЯ 2. Гүрэнэй зургаан

Гүрэнэй зургаан - гүрэнэй уялганууды бэелүүдэг, зохио бюджетдээ номологдодог ба засагай этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдтэй эмхи (эмхи зургаан).

Буряад Республикын Конституцитай зохилдуулан байгуулагдахан Буряад Республикын гүйсэдхэхи засагай зургаанууд (гүрэнэй зарим уялганууды дүүргэдэг ба федеральна болон Буряад Республикын Хуулинуудаар хараалагдахан бюджетдээ гадуур мүнөөр номологдодог) мүйг лэ гүрэнэй зургаануудта хабаадуулагдадаг.

Гүрэнэй зургаануудта политическэ партинуудай, хүзэгтэнэй, шитын нэгэдэлнүүдэй байгууламжанууд байгуулагдадаггүй.

СТАТЬЯ 3. Гүрэнэй албанай ёно гуримууд

1. Гүрэнэй албан удаадахи ёно гуримуудаар эмхидхэгдэдэг ба ажалаа ябуулдаг:

1/хуулин;

2/бэлиг шадабаринаа, мэргэжэлэй талаар бэлдхэлхээ уламжалан, гүрэнэй ямаршые тушаал эрхэтэдэй эзэлхэ адли тэгшэ эрхын;

3/гүрэнэй алба хаагдай мэргэжэл шадабарин ба эрдэм мэдэсын;

4/Россин Федерациин болон Буряад Республикын хуулинуудтай зохилдуулан, гүрэнэй дээдын зургаануудай ба хүтэлбэрилэгшэдэй абахан шийдхэбэринүүдэй гүрэнэй алба хаагдай уялгата байлгын;

5/гүрэнэй алба хаагдайе социальна ба хуули ёноной талаа аршалалгын;

6/тушаалта уялгануудаа, эрхэ түлөөлэлгэнүүдээ зохисогүйгөөр гүйсэдхэн гүрэнэй алба хаагдай харюусалгын, мүн иимэ ябуулга гаргахан гүрэнэй алба хаагшын түлөө гүрэнэй зургаанай харюусалгын;

7/гүрэнэй алба бэелүүлгы олондо мэдээсэлгын;

8/хуули бусаар олзо олохо зорилготойгоор тушаалаа хэрэглэн гүрэнэй алба хаагшын харюусалгын;

9/гүрэнэй албанай партинаа гадуур байлгын, хүзэгтэнэй нэгэдэлнүүдые гүрэнхөө амьарлалгын;

10/гүрэнэй албанай урда табигдахан эрилтэнүүдые нэгэдхэлгын.

СТАТЬЯ 4. Гүрэнэй албан тухай хуули гаргалга

1. Буряад Республикада гүрэнэй албан Россин Федерациин Конституцитар, Буряад Республикын Конституцитар, Россин Федерациин Хууляар, Буряад Республикын тус Хууляар болон бусад нормативна хуули ёноной актуудаар гуримшуулагдадаг.

2. Буряад Республикада зарим гүрэнэй албанууды Россин Федерациин болон Буряад Республикын зохихо хуули ёноной актуудаар гуримшуулдаг.

3. Буряад Республикын дэбисхэрдээрхи федеральна албан болон гүрэнэй зургаануудта гүрэнэй албанай онсо шэнжэнүүдые гуримшуулга Россин Федерациин хууляар бэелүүлэгдэдэг.

СТАТЬЯ 5. Гүрэнэй тушаал

1. Гүрэнэй тушаал - Буряад Республикын гүрэнэй засагай зургаануудага, мүн Россин Федерациин Конституцитай, Буряад Республикын Конституцитай зохилдуулан байгуулагдахан бусад гүрэнэй зургаануудага тушаал (тус гүрэнэй зургаанай эрхэ түлөөлэлгэнүүдые гүйсэдхэхэ ба хангаха талаар уялгануудтай, тэдэниие гүйсэдхэлгын түлөө харюусалгатай).

Гүрэнэй тушаалууд хубаардаг гэбэл:

1/гүрэнэй зургаануудай этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдые гүйсэдхэхын түлөө Буряад Республикын Конституцитар тодорхойлогдогон тушаалууд - “А” бүлэгэй гүрэнэй тушаалууд.

“А” бүлэгэй гүрэнэй тушаалууды дааж байхан хүнүүды мүнгэн хангаар хангалгын хэмжээн болон түхэлнүүды федеральна хуулинууд болон Буряад Республикын хуулинууд тодорхойлдог;

2/“А” бүлэгэй гүрэнэй тушаалууды дааж байхан хүнүүдэй этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдэй гүйсэдхэлгы хангахын тула Россин Федерациин, Буряад Республикын Хуули ёнонуудаар тодорхойлогдон баталагдахан тушаалууд - “Б” бүлэгэй гүрэнэй тушаалууд;

“Б” бүлэгэй гүрэнэй тушаалуудта гүрэнэй албан “А” бүлэгэй гүрэнэй тушаалууды дааж байхан хүнүүдые томилолгын ба хунгалгын болзороор хизаарлагдадаг.

3/Эрхэ түлөөлэлгэнүүды гүйсэдхэхын ба хангахын тула гүрэнэй зургаануудаар баталагдахан тушаалууд - “В” бүлэгэй гүрэнэй тушаалууд.

Буряад Республикын гүрэнэй тушаалуудай Реестртэ “А”, “Б” ба “В” бүлэгүүдэй гүрэнэй тушаалууд бэшгэдэдэг.

Гүрэнэй зургаануудай ажал ябуулгы техникескэ талаа хангаха зорилготойгоор тэдэнэй штатна расписанида гүрэнэй тушаалуудта хабаагүй тушаалууд оруулагдаха аргатай.

2. Гүрэнэй албанай гүрэнэй тушаал - Буряад Республикын гүрэнэй албанай гүрэнэй тушаалуудай Реестртэ оруулагдахан “Б” ба “В” бүлэгүүдэй гүрэнэй тушаал.

Буряад Республикын гүрэнэй албанай гүрэнэй тушаалуудай Реестр Россин Федерациин гүрэнэй тушаалуудай Реестрэй хубинь бододог.

Буряад Республикын гүрэнэй албанай гүрэнэй тушаалуудай Реестр Россин Федерациин гүрэнэй албанай гүрэнэй тушаалуудай Реестртэй зохилдуулан зохёгдожо, тэрэниие Буряад Республикын Президент баталдаг.

СТАТЬЯ 6. Гүрэнэй алба хаагша

1. Федеральна хууляар болон тус Хууляар тодорхойлогдогон гуримаар гүрэнэй албанай уялганууды бэелүүдэг Россин Федерациин эрхэтэн (федеральна гү, али Буряад Республикын бюджетдээ түлбэри абадаг) гүрэнэй алба хаагша болодог.

Тус Хуулин 2-дохи статьяда заагдахан гүйсэдхэхы засагай зургаануудта гүрэнэй албанай уялганууды бэелүүдэг хүнүүд (“Россин Федерацида гүрэнэй болон муниципальна предприятинууды үмсэллэг тухай” ба “Буряадад ССР-тэ предприятинууды гүрэнэй бэшэ болголо ба үмсэллэг тухай” Россин Федерациин болон Буряад Республикын Хуулинуудаар хараалагдахан мүнгэнхөө түлбэри абадаг) гүрэнэй алба хаагша болодог.

2. Гүрэнэй алба хаагдай мүнгэнэй гаргашануудай хэмжээнүүд (тэдэндэ олгогдодог социальна хангалгануудай түлбэри оролоно) федеральна болон Буряад Республикын бюджетээр тодорхойлогдодог.

БҮЛЭГ II. ГҮРЭНЭЙ АЛБАНИЕ ЭМХИДХЭЛГЭ**СТАТЬЯ 7. Гүрэнэй алба хаагшын хубин хэрэг, гүрэнэй алба хаагдай данса**

1. Гүрэнэй алба хаагдай тухай мэдээнүүд, тэрэ тоодо гүрэнэй албанай гүрэнэй дээдын тушаалуудта дэбжүүлэгдэхэ гүрэнэй алба хаагдай тухай мэдээнүүд Буряад Республикын гүрэнэй алба хаагдай дансада оруулагдадаг.

2. Гүрэнэй алба гаралга гүрэнэй алба хаагшын хубин хэрэгэй дансада харуулагдадаг. Гүрэнэй алба хаагшын хубин хэрэгы зохихо гүрэнэй зургаанай кадруудай албан эрхилдэг. Тэрэнэй шэнэ газарта хүдэлхээ ошобол, гүрэнэй албанай заагдахан газарта дамжуулдаг. Нэгэ гүрэнэй алба хаагдай хэдэн хубин хэрэгүүд эрхилэгдэхэ ёногүй.

3. Гүрэнэй алба хаагдай политическэ үзэл бодол ба ямар шажан мургэдэ хабаатай байхан тухай, мүн тэдэнэй хубин ажабайдал тухай мэдээнүүд дансада оруулагдадаггүй.

4. Гүрэнэй алба хаагдай хубин хэрэгүүдэй дансанууды эрхилэлгын гурим федеральна хуулинуудтай, Буряад Республикын хуулинуудтай болон

бусад нормативна хуули ёноной актуудтай зохилдуулан бэелүүлэгдэдэг.

СТАТЬЯ 8. Гүрэнэй албанай гүрэнэй тушаалууды бэлгэлэн хубаарилга

1. Гүрэнэй албанай гүрэнэй тушаалууд удаадахи бүлэгүүдээр хубаарилагдадаг:

- гүрэнэй албанай дээдэ гүрэнэй тушаалууд (5-дахы бүлэг);

- гүрэнэй албанай гол гүрэнэй тушаалууд (4-дахы бүлэг);

- гүрэнэй албанай түрүү гүрэнэй тушаалууд (3-дахы бүлэг);

- гүрэнэй албанай ахалагша гүрэнэй тушаалууд (2-дохи бүлэг);

- гүрэнэй албанай доодо гүрэнэй тушаалууд (1-дахы бүлэг).

2. Гүрэнэй албанай гүрэнэй тушаалууд гүрэнэй албанай уялганууды бэелүүлхэ мэргэжэлнүүдэй талаар хубаарилагдадаг.

Гүрэнэй албанай гүрэнэй тушаалуудай мэргэжэлэй талаар хубаарилга зохихо гүрэнэй зургаануудай хэрэгүүды эрхилэлгэнээ ба гүрэнэй албанай гүрэнэй тушаалуудай онсо шэнжэнүүдхээ таалагдангүйгөөр тодорхойлогдодог.

3. Гүрэнэй албанай гүрэнэй тушаалууды дааж байдаг алба хаагдай мэргэжэлэй талаар удаадахи эрилтэнүүд табигдадаг:

1/гүрэнэй албанай гүрэнэй тушаалуудай мэргэжэлэй талаар бэлдхэлэй хэмжээн;

2/мэргэжэлээрэ хүдэлхэн стаж, дүршэл;

3/Россин Федерациин Конституциине, Буряад Республикын Конституциине, федеральна хуулинууды, Буряад Республикын хуулинууды (уялгануудаа бэелүүлхэдэн хэрэгтэй болодог) мэдэлэг;

4/гүрэнэй албанай гүрэнэй тушаалууды дааж хүсэлтэй эрхэтэдэ иимэ эрилтэнүүд табигдана гэбэл:

1/гүрэнэй албанай дээдэ болон гол гүрэнэй тушаалуудта - гүрэнэй албанай гүрэнэй тушаалуудай мэргэжэлэй талаар дээдэ хургуули, үгы гэбэл, дүтэрхи мэргэжэлээр дээдэ хургуули;

2/гүрэнэй албанай түрүү болон ахалагша гүрэнэй тушаалуудта - “гүрэнэй хүтэлбэрилгэ” гэхэн мэргэжэлээр дээдэ хургуули, үгы гэбэл, дүтэрхи мэргэжэлээр дээдэ хургуули;

3/гүрэнэй албанай асуудалнуудаар федеральна зургаан гүрэнэй албанай гүрэнэй тушаалууды дааж хүсэлтэй эрхэтэдэй мэргэжэлэй талаар хургуули хударга тааралдагание мэдэрхэ тухай шийдхэбэри абадаг.

5. Гүрэнэй албанай гүрэнэй тушаалуудта бусад эрилтэнүүд федеральна хуулинуудаар болон республикын хуулинуудаар, мүн гүрэнэй зургаануудай нормативна актуудаар (тус гүрэнэй зургаануудай гүрэнэй алба хаагдай хабаатай) тодорхойлогдодог.

СТАТЬЯ 9. Гүрэнэй алба хаагдай мэргэжэлэй талаар разрядууд

1. Мэргэжэлэй талаар гүрэнэй шалгалтын гү, али гүрэнэй алба хаагшын шалгалтын дүнгүүдээр мэргэжэлэй талаар разрядууд олгогдодог.

Мэргэжэлэй талаар шалгалтанууды үнгэргэлгын, мэргэжэлэй талаар разрядууды олголгын гурим (гүрэнэй албанай ондоошые тушаалуудта дэбжүүлэгдэхэ хаань) федеральна хууляар тодорхойлогдодог.

2. Мэргэжэлэй талаар гүрэнэй шалгалта гүрэнэй алба хаагшын үүсхэлээр үнгэргэгдэхэ аргатай (заагдахан шалгалтын дүнгүүдээр ээлжээтэ разряд олгохо талаар).

3. Гүрэнэй алба хаагдай мэргэжэлэй талаар удаадахи разрядууд олгогдодог:

—Россин Федерациин бодото 1,2 ба 3-дахы классай гүрэнэй зүбшэлэгшэ гүрэнэй албанай дээдын гүрэнэй тушаалууды дааж байдаг гүрэнэй алба хаагдай;

—Россин Федерациин 1,2 ба 3-дахы классай гүрэнэй зүбшэлэгшэ—гүрэнэй албанай гол гүрэнэй тушаалууды дааж байдаг гүрэнэй алба хаагдай;

—Россин Федерациин 1,2 ба 3-дахы классай гүрэнэй зүбшэлэгшэ—гүрэнэй албанай гол гүрэнэй тушаалууды дааж байдаг гүрэнэй алба хаагдай;

—Россин Федерациин 1,2 ба 3-дахы классай гүрэнэй зүбшэлэгшэ—гүрэнэй албанай түрүү гүрэнэй тушаалууды дааж байдаг гүрэнэй алба хаагдай;

—гүрэнэй албанай 1,2 ба 3-дахы классай зүбшэлэгшэ—гүрэнэй албанай ахалагша гүрэнэй тушаалууды дааж байдаг гүрэнэй алба хаагдай;

—гүрэнэй албанай 1,2 ба 3-дахы классай референт-

Буряад Республикын Хуули

гүрэнэй албанай доодо гүрэнэй тушаалуудыг дааж байдаг гүрэнэй алба хаагшадта.

БҮЛЭГ III. ГҮРЭНЭЙ АЛБА ХААГШЫН ХУУЛИ ЁНОТО БАЙДАЛ

СТАТЬЯ 10. Гүрэнэй алба хаагшын гол эрхэнүүд
Гүрэнэй алба хаагша ийм эрхэнүүдтэй гэбэл:

1) гүрэнэй албанай дааж байһан тушаалай эрхэнүүд болон уялгануудыг тодорхойлон документүүдтэй, тушаалай уялгануудыг дүүргэхэд, шухала хэрэгтэй эмхидхэлэй-техническэ эрхэ байдалтай танилсалга;

2) тушаалайнгаа уялгануудтай зохилдуулан, шийдхэбэринүүдыг абалга ба тэдэниие бэдэлгэдэ хабаадалга;

3) тушаалай уялгануудыг бэлүүлгэдэ шухала хэрэгтэй мэдээсэлнүүд болон материалнуудыг тогтоогдоһон гуримаар абалга;

4) албанаар дээшээ гаралга, хүдэлмэрийн стаж, дүнгүүдыг, мэргэжэлэй талаар бэлэдхэлэй хэмжээ хараада абан, салин түлбэри дээшэлүүлгэ;

5) өөрыгөө хубийн хэрэгтэй бүхы материалнуудтай, ажал ябуулга тухайгаа бусад хүнүүдэй ханамжануудтай, хубийн хэрэгтэ оруулагдаагүй бусад документүүдтэй танилсалга;

6) нэрэ хүндыень дайраһан мэдээнүүдыг буруушааһан албанай мүрдэлгэ тэрэнэй эрилтээр үнгэргэлгэ;

7) тушаалайнгаа уялгануудыг дүүргэхын тула тогтоогдоһон гуримаар предпрятинуудаар, албан зургаануудаар, эмхинүүдээр ябалга;

8) гүрэнэй албанай сүлөө тушаал эзэлхэ талаар конкурсно өөрынгөө дураар хабаадалга;

9) зохио бюджетэй тоосогоор мэргэжэлээ дээшэлүүлгэ;

10) гүрэнэй албанай стаж хараада абан, пенсионно хангалга;

11) эрхэнүүдээ, социально-экономическа, мэргэжэлэйнгээ аша туһануудыг хамгаалхын тула профсоюзудта (эблэнүүдтэ) нэгдэлгэ;

12) гүрэнэй албаниие хайжаруулаха талаар дурадхалуудыг оруула.

2. Гүрэнэй албантай холбоотой асуудалуудаар, тэрэ тоодо мэргэжэлэй талаар разрядуудыг олгохо шалгалтануудыг үнгэргэлгөөр, тэдэнэй дүнгүүдээр, үгтэнэй характеристикэнүүдэй удхаар, гүрэнэй албанда абалгаар, тэрэниие гаралгаар, гүрэнэй алба хаагшын эрхэнүүдыг бэлүүлгээр, гүрэнэй албанһаа гаража ошолгоор арсалдаануудай гарабал, тэдэниие шийдхэхын тула гүрэнэй алба хаагша зохио гүрэнэй зургаануудта гү, али сүүдтэ хандаха эрхэтэй.

СТАТЬЯ 11. Гүрэнэй алба хаагшын гол уялганууд
Гүрэнэй алба хаагша уялаадахи уялгануудтай гэбэл:

1) федеральна хуулинуудыг болон Буряад Республикын хуулинуудыг (тэрэ тоодо эрхэ түлөөлэгэнүүдыг гуримшуулдаг) бэлүүлгыг хангалга;

2) тушаалайнгаа уялгануудыг оролдосотойгоор бэлүүлгэ;

3) дээдын хүтэлбэрилэгшэдэй заабаринуудыг, захиралтануудыг, зарлигуудыг бэлүүлгэ;

4) тушаалайнгаа уялгануудыг хүсэд дүүрэнээр бэлүүлхын тула мэргэжэлээ дээшэлүүлгэ;

5) гүрэнэй зургаанда тогтоогдоһон ажал дүримүүдыг сахилга;

6) эрхэтэдэй хуули ёһото эрхэнүүдыг хамгаалгыг хангалга;

7) эрхэтэдэй, ниитын нэгдэлнүүдэй, мүн предпрятинуудай, албан зургаануудай, эмхинүүдэй, гүрэнэй зургаануудай болон нютагай өөһэдэгөө хүтэлбэрилгын зургаануудай хандалгануудыг саг болзор соо хаража үзэлгэ ба федеральна хуулинуудаар болон Буряад Республикын хуулинуудаар тогтоогдоһон гуримаар шийдхэбэринүүдыг абалга.

8) гүрэнэй нюуса болон хуулинуудаар хамгаалагдааг бусад нюусануудыг, эрхэтэдэй нэрэ хүндыг, хубийн ажабайдалыг дайраһан мэдээнүүдыг тараахгүй.

СТАТЬЯ 12. Гүрэнэй албанда хабаатай хизаарлалтанууд

1. Гүрэнэй алба хаагша эрхэгүй гэбэл:

1) эрдэмэй, багшалха, зохёохы ажалһаа бэшэ бусад ямаршыг түлөөлөгчтэ ажал эрхилхэ;

2) өөрөө гү, али этигэмжэтэ нюурнуудай ашаар олзын хэрэг эрхилхэ;

3) олзын хэрэгтэй эмхине хүтэлбэрилгын зургаанай гэшүүн байха. Зүгөөр, Федеральна хуулийн болон Буряад Республикын хуулинуудай үндэһөөр энэ эмхине хүтэлбэрилгэдэ хабаадаха эрхэ түлөөлөгчтэй наа, хабаадаха юм;

4) оорын хүтэлбэрилдэг гү, али хангадаг гүрэнэй

зургаанда ондоо зоной хэрэгүүдыг түлөөлхэ;

5) ажал хэрэгшын материально-техническэ, финансын, мэдээсэлэй талаар хангадаг хэрэгсэлнүүдыг, гүрэнэй бусадшыг зөөриие, албанай мэдээсэлыг албанһаа гадуур хараа зорилготойгоор хэрэглэхэ;

6) гүрэнэй алба хаагшын тушаалай ёһоор олондо мэдээсэл тараалгын хэрэгсэлнүүдтэ хэблэгдэхэнэй гү, али үгэ хэлэхэнэй түлөө гонорар абаха;

7) тушаалта эрхэ түлөөлэгэнүүдээ дүүргэхэ үедөө юридическэ нюурнуудһаа, эрхэтэдхэ бэлэгүүдыг абаха;

8) Россин Федерацийн Президентын зүбшөөлгүйгөөр хари гүрэнэй нэрэ зэргэ, орден болон бусад шагналнуудыг абаха;

9) гүрэнэй зургаануудай ажалыг хаатуулан булгалгануудта, бусадшыг үйлэ хэрэгүүдтэ хабаадаха;

10) политическэ партинуудай, ниитын, тэрэ тоодо шажанай нэгдэлнүүдэй аша туһада өөрынгөө албан тушаалыг хэрэглэхэ;

11) физическэ болон юридическэ нюурнуудай мүнгөөр хилын саана албанай хэрэгээр командировкодо гараха;

12) Россин Федерацийн, Буряад Республикын хуули зохёон табилгын (түлөөлөгчтэ) зургаанай, мүн нютагай өөһэдэгөө хүтэлбэрилгын зургаануудай депутат байха;

2. Гүрэнэй алба гараха үедөө гүрэнэй алба хаагша олзын хэрэгтэй эмхинүүдэй уставной капиталай хуби болохо өөрынгөө зөөриие (акцинуудай пакет) гүрэнэй найдамтай гарантита үндэлэн, хүтэлбэрилхын дамжуулаха уялгатай юм.

СТАТЬЯ 13. Гүрэнэй алба хаагшын харюусалга

1. Гүрэнэй алба хаагшын даалагдаһан уялгануудаа дүүргэггүй гү, али эрилтэдэ хүрэмэ бэшээр дүүргээ болбол, тэрэниие гүрэнэй тушаалда томилхо эрхэтэй хүтэлбэрилэгшэ, али гэбэл, гүрэнэй зургаан иймэ түхэлэй харюусалгада хабаадуулаха аргатай:

1) хануула;

2) донгодолго;

3) шагга донгодолго;

4) эзэлдэг тушаалдаа гүйсэд таарадаггүй байһан тухай хануула;

5) ажалһаа сүлөөлгэ;

2. Албата уялгатай хазгайруулан гүрэнэй алба хаагша саг зуура (наһаа үлүү бэшэ болзор соо), тэрэнэй харюусалга тухай асуудалай шийдхэгдэтэр, тушаалһаа сүлөөлөгдэхэ, мүн салин хүлэһинийг үлөөгдэхэ юм. Тушаалһаа сүлөөлхэ тухай хүтэлбэрилэгшын зарлиг энэ статъягай 1-дэхи пункттай тааралдуулагдаха ёһотой.

3. Үйлэдхэн хэрэгшын хуулига байһанай түлөө гүрэнэй алба хаагша харюусалгатай. Дээрхээ бууһан захиралта хуулига бэшэ гэжэ нэгжлэгбэл, өөрынгөө даргада гү, али захиралта үгтэнэй хүтэлбэрилэгшэдэ энээн тухай мэдүүлхэн бэшэгтэйгээр хандаха уялгатай. Хүтэлбэрилэгшын зүгһөө тус захиралтыг "зүб" гэжэ гэршэлэн тодорхойлон бэшэг абабал, захиргаанай болон уголовно хуулийн ёһоор лаб хэблэгдэхгүй наа, энэ захиралтыг дүүргэхэ юм. Хуули ёһо хазгайруулан захиралта дүүргэбэл, захиралта үгтэш, удаан гэршэлэн тодорхойлогшо хүтэлбэрилэгшэ харюусаха болоно.

4. Эрхэтэдэй хуулига эрхэнүүдыг хазгайруулан үйлэ хэрэгтэй түлөө, мүн хуули ёһо сахихын тула юушыг хэргүй байбал, гүрэнэй алба хаагша федеральна хууляар хараалагдаһан харюусалгада хабаадуулагдаха юм.

СТАТЬЯ 14. Гүрэнэй алба хаагшадые лаб хангаха зүйлнүүд

1. Гүрэнэй алба хаагшад лаб хангагдаха гэбэл:

1) мүнгэн салингаар, мүн федеральна хуулинуудаар, Буряад Республикын хуулига тогтоолнуудаар хараалагдаһан бусад түлбэрээр;

2) тушаалта эрхэ түлөөлэгэнүүдэйн дүүргэлтыг хангаһан эрхэ байдалаар;

3) жэл бүрийн түлөөлөгчтэ амаралтаар;

4) мэргэжэл дээшэлүүлгын болон шэнэ мэргэжэл олгохо түлөөлөгчтэ хуралсалаар;

5) олон жэлдэ хүдэлхэнэй түлөө пенсээр хангагдаха, мүн тушаалта уялгануудаа дүүргэхэ үедөө наһа барабалнь, гэр бүлынхидыг пенсээр хангаха;

6) наһа барахадань, мүн тушаалта эрхэ түлөөлөгчтэ дүүргэхэ үедэнь бэеын гэмтэн гү, али эд зөөринийг хохидоһон ушарта, гүрэнэй алба гараха үедэнь гү, али албанай хүлээр бээ гэмтээбэлнь, гүрэнэй зүгһөө заатагүй страховалагдаха;

7) Федеральна хуулинуудаар болон Буряад Республикын хуулинуудаар тогтоогдоһон гуримаар гэр байраар хангагдаха, албанай транспортаар гү, али транспортна гаргашануудын мүнгөөр харюулагдаха;

8) албанай командировкодо ошобол, харгын документээр, зочид буудалаар, мүн транспортаар болон хэлхээ-холбоной хэрэгсэлнүүдээр хангагдаха;

9) тушаалта уялгануудаа дүүргэхэ үедэнь тэрэниие,

мүн гэр бүлынхидыг элдэб заналта, хүсэ хэрэглэгчтээ хамгаалха;

10) пенсидэ гараашыг наань, тэрэндэ, мүн бүхы гэр бүлэдэнь медицинскэ туһаламжа үзүүлэгдэхэ юм;

11) Федеральна хууляар хараалагдаһан ушарнуудһаа бэшэ бусад ушарта гүрэнэй албанай ондоо тушаалда томилходо, заатагүй алба хаагшын зүбшөөл хэрэгтэй юм.

12) Россин Федерацийн, мүн Буряад Республикын хуулига тогтоолнууд соо хараалагдаһанай үндэһөөр гүрэнэй алба хаагшын командировконуудай гаргашанууд, гадна гүрэнэй албанай ондоо тушаалда, ондоо газарта эльгээгдэбэлнь, мүн лэ харгын гаргаша, гэр байрын түлөө түлбэри харюулагдаха юм.

СТАТЬЯ 15. Гүрэнэй алба хаагшын мүнгэн түлбэри

1. Мүнгэн түлбэринь бүридэдэг гэбэл:

1) тушаалта салинһаа;

2) гүрэнэй албанай тусхай эрхэ байдалай түлөө нэмэлтэ түлбэринөө, мүн олон жэл хүдэлхэнэй түлөө, мэргэжэлэй разрядтай түлөө нэмэлтэ түлбэринөө;

3) мүнгэн урмашуулаһаа.

Тус тус бюджетүүдэй мүнгэн зөөринөө мүнгэн түлбэринь түлэгдэдэг.

2. Мүнгэн түлбэрийн хэмжээн Россин Федерацийн болон Буряад Республикын хуулинуудаар тогтоогдохо юм.

СТАТЬЯ 16. Гүрэнэй алба хаагыг болон гэр бүлынхидыг пенсээр хангалга

1. Федеральна хуулигай зохилдуулан, олон жэл хүдэлхэнэй түлөө пенс абаха эрхэтэй. Тушаалта уялгануудаа дүүргэхэ үедөө, мүн гүрэнэй албанһаа табигдаһанай хүлээр наһа барабалнь, гэр бүлынхидын пенс абаха эрхэтэй юм. Ямар ушарта, ямар хэмжээнэй пенс байхаб гэжэ федеральна хуулийн үндэһөөр тодорхойлогдохо.

СТАТЬЯ 17. Гүрэнэй алба хаагыг урмашуула

Эрхим найнаар тушаалта уялгатай дүүргэхэнэй түлөө, мүн удаан саг соо ажаллаһанай, тусхай орёо шухала даабаринуудыг дүүргэхэнэй түлөө иймэ урмашууланууд хараалагдаһан: мүнгэн урмашуула, баяр баясхалан хүргэхын хажуугаар мүнгөөр урмашуула, үнэтэ бэлэгээр шагналга, хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо, орден болон медальнуудаар шагнаха.

1) Гүрэнэй алба хэхэ наһанай эгээн ехэ болзорто хүрбэл, отставкада гараха;

2) Росси Федерацийн хууляар хараалагдаһанай ёһоор, үндэр наһагай болоһонһоо уламжалан, отставкада гараха тухай мэдүүлгэ бариха эрхэтэй;

3) гүрэнэй албанда олон жэл соо аша үрэтэйгөөр хүдэлхэнэй түлөө пенс абаха эрхэтэй. Отставкада гарахадань, тушаалта б салингай хэмжээнэй тэдхэмжэ нэгэ дахин үгтэхэ юм.

СТАТЬЯ 18. Гүрэнэй зургаанай тараагдахада, мүн шэнээр бүридхэгдэхэдэ, гүрэнэй алба хаагшын эрхэнүүд

1. Гүрэнэй зургаанай тараагдахада гү, али тэрэнэй штадай үсөөрүүлэгдэхэдэ, тэрэл гүрэнэй зургаанда ажал олгохо аргагүй юм наань, ондоо гүрэнэй зургаанда тэрэндэ ажал дурдагдахада эрхэтэй.

2. Дээрэ дурдагдаһан шалтагануудаар ажалгүй үлэхэн гүрэнэй алба хаагшад 3 нарын туршада дунда зэргын салин түлэгдэхэ юм. Хэрбээ мэргэжэлтэйн болон шадабаритайн зохилдомо ажал олдоогүй наа, тэрэ гүрэнэй алба хаагшад реестртэ үлөөгдөөд, гүрэнэй албанай таһалгаряагүй стажын жэлэй туршада үргэлжлүүлэгдэхэ юм.

3. Ажалаар хангагдаха аргагүй байбалнь, гүрэнэй алба хаагша шэнэ мэргэжэлдэ хураха эрхэтэй. Тийхэдэ мүнгэн салингын түлэгдэжэ байха.

СТАТЬЯ 19. Гүрэнэй алба хаагшын олзо доход болон эд зөөри тухайн мэдээнүүд

1. Гүрэнэй албанда ороһон эрхэтэн, мүн гүрэнэй алба хаагша Федеральна хуулийн үндэһөөр гүрэнэй налогой албанай зургаануудта олзо доход болон эд зөөри тухайгаа жэл бүри мэдээсэхэ уялгатай юм.

2. Гүрэнэй налогой албанда дамжуулагдаһан эдэ мэдээнүүдын албанай нюуса байха ёһотой.

СТАТЬЯ 20. Гүрэнэй албанай стаж

1. Гүрэнэй алба хаагшын гүрэнэй албанай стаж олон жэл хүдэлхэнэй түлөө нэмэлтэ түлбэри абаха, түлөөлөгчтэ амаралтын нэмэлтэ үдэрнүүдыг амарха, пенс абаха, мүн пенсидэ гарахада, мүнгэн урмашуула абаха эрхэ олгодог. Гүрэнэй зургаануудта, мүн нютагай өөһэдэгөө хүтэлбэрилгын зургаануудта хүдэлхэн саг энэ стажда оруулагдааг.

2. Бусад ондоо ажалда хүдэлхэн саг болзорын Федеральна хуулигай, мүн Буряад Республикын хуулинуудтай тааралдуулан, гүрэнэй албанай стажа оруулагдаха юм.

(Түгэхэлын хожом гараха).

Соёлшод - хүдөөгэй ажалшадта
**ТУЙЛАНАНАА
АРЬБАДХАХАЛ
ЗОРИЛГОТОЙБДИ**

Ажабайдалай хэды хүндэ хүшэршье наа, манай аймагайхид соёлой гуламтануудта анхаралаа хандуулжал байдаг. Мүнөө үедэ аймагтамнай соёлой 29 байшан, 31 библиотекэ, хүгжэмэй 5 хургуули, 15 кино-түхээрэлгэ, декабристуудай музей, мүн хэдэн ажыхинуудта музейнүүд хүдэлгэгдэнэ. Шулуун нүүрхэнэй болон шэнгэн түлишын сэнгэй тон ехээр нэмээгдэнэн ушарнаа соёлой байшангуудые дулаасуулхын тула электро-түхээрэлгэнүүд тэндэ тодохогдонхой. Тиймэхээ хаа хаанагүй соёлой байшангуудта дулаан, хүн зон тийшэ ябанал даа.

Ноёхоной, Юрөөгэй, Сэлэн-Дүүмын соёлой байшангуудта ажал хүдэлмэри найнаар ябуулагдана гээд тэмдэглэлтэй. Дулма Аюровна Цыренжапова Ноёхоной соёлой байшангые даагшаар үнихэнэй хүдэлнэ. Уран найханда дуратайшуулай арга боломжонуудые тэрэ гүйсэд элсүүлжэ шадаа. XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой малшад, механизаторнууд, мэргэжэлтэд, нютагай сэхээтэн концерт наада эмхидхэлгэдэ тон эдэбхитэйгээр хабаададаг. "Суурьян" гэхэн фольклорно ансамбль эмхидхэгдэжэ, үбгэдэ, хүгшэд урданай дуунуудые, хатар наада залуушуудта заахааа гадна арадайнгаа ёно заншалуудые дамжуулна гэшшэ. Тус ансамблиин гэшүүд аймагайнгаа, хүршэ аймагуудайнгаа тосхон бууринуудта, Эрхүүтэй областдо, Монголдэ уран бэлигээ харуулан байха. Энэ жэлэй Сагаалганай найндэрые Улаан-Үдэдэ манай аймагайхидай нээхэдэ, ноёхонойхид олоороо хабаадажа, найшаал магтаалда хүртөө юм.

Юрөөгэй арадай театрай табиһан зүжэгүүд олоной хонирхол үүсхэдэг гэшшэ. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үеые харуулан "Илалтын туяа" гэжэ зүжэгынен хаража хужарлаһан байнабди. Ажалай ветеранууд Г. Н. Ачитуева, Р. Д. Доржиева, залуушуул Ц. Лубсандоржиев, Б. Бадмаев, Т. Доржиев, Ц. Базаржанова, Д. Дашиев, С. Ачитуев болон бусад рольнуудта хонирхолтойгоор наадажа, харагшадай магтаалда хүртэдэг. Эндэ режиссёр Д. Бадмаевагай үүргэ ехэ ааб даа. Юрөөгэй арадай театрые эмхидхэлгэдэ Буряадай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, тэрэ үедэ соёлой байшангай даагша ябаһан А. Н. Галсанов хубитаяа ехээр оруулан юм. Мүнөө тэрэнэй хүбүүн Сергей Галсанов соёлой байшангай ажал хүдэлмэриые ударидаана.

Загастайн сомоной Ягодна бууринда эмхидхэгдэнэн фольклорно ансамбль нүүдэй үедэ сугтай боложо байнхай. Тэрэниие библиотекарь Ф. Т. Аносова хүтэлбэрилдэг юм. Улаан-Үдэ хотодо үнгэргэгдэнэн шэмээшэгүүдэй соёлой үдэрнүүдтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, магтаалтай бусажа ерээ нэн.

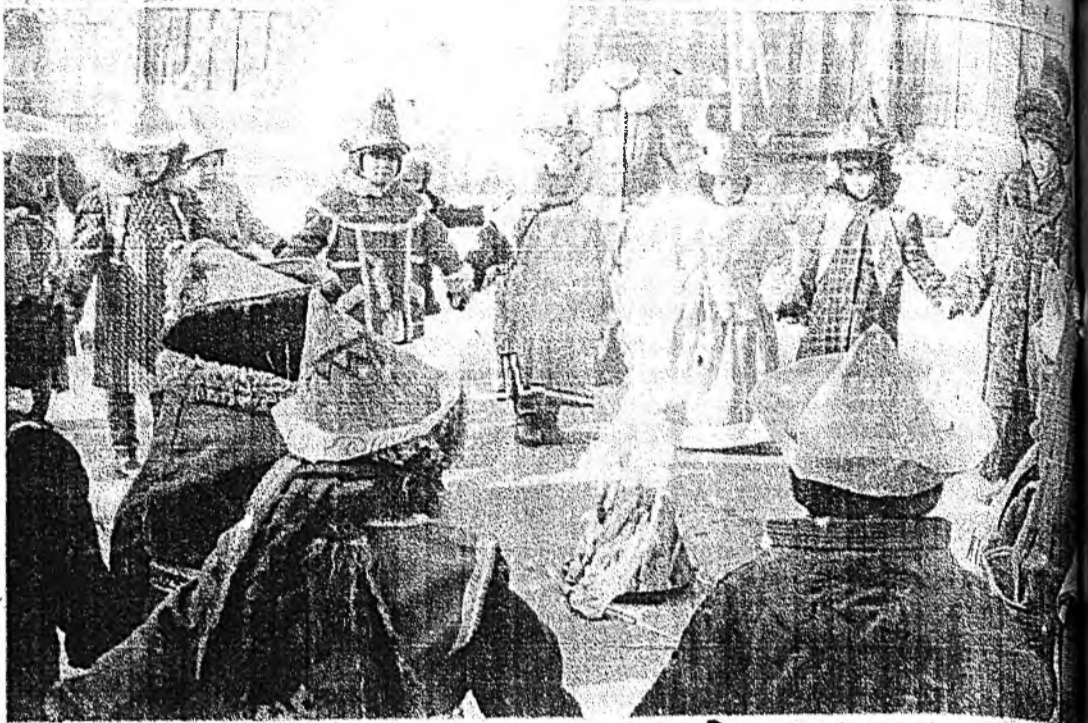
Аймагай түб Гусиноозёрск хотодо ажаһуугшадые соёлой талаар хангаха хүдэлмэридэ онсо анхарал хандуулагдбади. Эндэ шахтёрнуудай соёлой байшан ехэ хүдэлмэри ябуулдаг. Гадна урдан "Россия" гэхэн кинотеатрай бааза дээрэ сүлөө сагаа үнгэргэхэ хотын түб эмхидхэбди. Энэ түбые Н. Ц. Эрдынеева хүтэлбэрилдэг. Мэдээжэ уран зурааша Загастай нютаг тоонтотой Данзан Дондоковой түрэнһөөр 100 жэлэй ойдо зориулагдана выставкэ эндэ эмхидхэгдэжэ, хотынхид, айлшаднай тэрэнэй зохёохы намтартай хонирхон танилсаа бээй.

Мүнөө үедэ мүнгэ тангаар номлолго ахирдажа, хүдөөдэ кинофильмнүүдые харуулха гэшшэ хүндээн лэ боложо байнхай. Гэбшье аймаг доторнай 15 кино-түхээрэлгэнүүд хүдэлгэгдэнэ. Юрөөдэ хүдэлдэг Буряад Республикын соёлой хүдэлмэрилэгшэ И. Ф. Кондратьев, Үбэр-Зөөхэй В. С. Лыкшитов болон бусад киномеханикууд нютагайхидайнгаа дунда ехэ хүндэтэй хүнүүд юм. Кинофильмнүүдые Улаан-Үдэһөө, Петропавловкын баазаһаа асардаг гэшшэбди. Аймаг дотороо кинофильмнүүдые зөөхын тула гурбан хүнгэн, нэгэ ашаанай машина ашагланабди.

Гэхэтэй хамта мүнөө үедэ соёлые хүгжөөхэ гэбэл, олохон лэ шухала асуудалуудые шийдхэхэ хэрэгтэйлдаа. Нэн түрүүн соёлой байшангуудай материална баазые найжаруулха хэрэгые дэмжэлгэ мүн. Хүгжэмэй инструментүүд, уран найханай бүлгэмэйхидэй үмдэдэг хубсаһа хунар хуушаранхай. Эдэниие шэнэлээгүйдэ аргагүй. Гадна соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй салин хүлхэнэй хэмжээн тон бага. Тэдэниие урмашуулха арга боломжонууд ахир. Гэбшье хүн бүхэн зүрхэ сэдхэхээ ханааха, нүдээе баярлуулха дуратайл байдаг ха юм. Тиймэхээ соёлой байшангууд руу харгылна бшуу. Энэ найдальены гүйсэдхэхэл хэрэгтэй. Иимэ ушарнаа туйлаһанаа алдахгүй, тэрэнээ арьбадхаха гэжэ аймагайннай соёлшод оролдоно гэшшэ. Энэ жэлдэ соёлой эмхинүүдэй байшангуудые дулаасуулхын тула электро-түхээрэлгэнүүдые тодохолгые түгэсхэхэбди. Аймагайнгаа уран гартайшуулые дэмжэхэ, тэдэнэй бүтээлнүүдые бүридхэлдэ абаха, хүн зондо үргэнөөр харуулха хэрэгые эрхилхэ хүсэлэн бии. Бидэ кино буулгаха түхээрэлгэнүүдтэйбди, тиймэхээ уран гартайшуул, мүн бусад зохёохы ажалтан тухай фильмүүдые буулгажа, нютагайнгаа телевиденээр харуулжа байха ханаатай гэшшэбди. Гадна соёлой байшангуудта хүдэлхэ кадруудые бэлдэхэ, тэдэнэй мэргэжэлынь дээшлүүлхэ хүдэлмэридэ анхаралаа хандуулха зэргэтэйбди.

Нэгэ үгөөр хэлэбэл, хэхэ юумэмнай ехэл даа. Мүнөө үедэ нютаг бүхэндэ Сагаалганай найндэрые үнгэргэжэ, хүн зонойнгоо зүрхэ сэдхэхэлынь баярлуулалд байнабди. Арадайнгаа үндэнэн соёлые хүгжөөхэ хэрэгтэ хубитаяа соёлшодоймнай оруулха байһаниинь дамжайтгүй.

В. ГУНЗЫНОВА,
Сэлэнгын аймагай захиргаанай
соёлой таһагые даагша.

**НААДАН ДЭЭРЭЭ
ХҮХИЛДЭН...**

Улаан-Үдэ хотымнай сад-яслинууд энэ жэлэйнгээ Сагаалгание үргэнөөр тэмдэглэбэ. Манай 52-дохи саадайхид энэ найхан найраа мартын 1-дэ үнгэргөө нэмди. Саадые даагша Татьяна Цыденовна Зоригтуева эртэйнгээ бэлдэхэлхэжэ эхилээ нэн. Хүмүүжүүлэгшэд Галина Васильевна Базарова Любовь Аполлоновна Желбонова хоёрой оролдоогоор багашуул буряад дуунуудые сээжэлдэ, ёохор нааданда хабаадажа, яһала бэрхэнүүд болоо гэжэ тэмдэглэдэ.

Ород хэлэн дээрэ хүмүүжүүлэгдэжэ байһан үхибүүдые хургахадаа, буряадаар таабаринуудые, оньһон үгэнүүдые хэрэглэжэ, хонирхолтой хүхиюу дуунуудай үгэнүүдтэй танилсуулан, Сагаалганда бэлдэхэл хэгдэ. Үхибүүд буряад арадайнгаа түүхээр, угсаатанайнгаа ажаһуудалаар ехэл хонирхон шагнадаг.

Энэ үдэртэ сагаан эдэгээ элбэгээр бэлдэнэн тогоошоноо магтаагүйдэ аргагүй. Татьяна Николаевна Глави́нская амгатай буузануудаар, пирожки, халаашануудаар хүүгэдээ хүндэлхөөрөө болоо даа. Эдиршүүлые буряад хэлэндэ үдэр бүри хургажа байдаг багша Рыгзема Цыденовна Цыденова Сагаан харын найрта бэлдэхэл эдэбхитэйгээр ябууландань баярые хүргэнэбди. Рыгзема Цыденовна хүүгэдэй уран зохёолшодые, поэдүүдые ажалдаа урижа, хүмүүжүүлэгшэдтээ

танилсуулдаг, хонир рассказуудыень, шүлэгүүдыень хөөрүүлдэг. Иимэ урагшаа ханаатай, ажалдаа дуратай багшатай байһандаа

Мартын 1-дэ үнөөхи удаан хүлээгдэнэн Сагаан харымнай найндэр эхилжэ, саадай газрахи сэсэрлинг соо дуу-шуун зэдэлжэ, гар-гараа барисалдана хүбүүд, басагад ёохор нааданда гаража, найраа эхилбэл. Буряадууд, ородууд гэлтэгүй бултадаа гоё найхан хээнүүдтэй тэрлинг, дэглэнүүдые үмдөөд, найртаа ерээ. Энэ үдэр үхибүүдтээ хүхилдэн сэнгэхээ ерэнэн түрэхидэйн зүрхэ сэдхэл нилээд баярлаа гэжэ тухайлхаар нэн.

Буряад заншалаар Гахай жэл гал улаан хубсаһатай Хулганадаа үрэлэй найхание хэлээд, хадаг барина. Эдэ хоёрой рольнуудые гүйсэдхэнэн аха бүлэгэй хүмүүжэмэлнүүд Руслан, Катя гэгшэдтэ альга ташалгаар баяр хүргэгдэнэ. Хулгана жэлые хүндэлэн, багахан түүдэг носоогдожо (зураг харатты), хангалтама хоншуухан санзайн уйнар булгание ариюудхана. Тэрэнэй хүүлээр "Шэнэ жэлээр!" гэхэн дуун зэдэлжэ, хатар наадамнай үргэлжэлбэ даа. Эдэ бүгдые хаража нуухада, эдэхэн хүүлгэдэй үнэн зүрхэнһөө баясажа, Сагаан нараар бэе бээ амаршалан наадажа байхада, ханаа сэдхэхэдэ найн гэшшэн.

Эндэ бар хүсэ шадалаа харуулан баатар нүхэдөө хүндэлэн, эдир дангинуудынь шүлэг, дуунуудые бэлэглэнэд.

РЕПОРТАЖ

"Мориной хатар" гэхэн наадан хабаадалсана хүбүүдэй ариун таталсахада, шаг шууяага энээдэн эхилшэбэ. Мүн басагадай дунда "Дангине" гэхэн конкурс үнгэргэгдэнэ. Мориной харахан нүдэтэй Мангармаева түрүүшын хүрээ олгогдобо, харин уян нутаг бэетэй, хамарһаа урид хэбэ нааданда эдэбхитэй хабаадалсана Санжар Дангарон удааахи хуури хэбэ

Ясли-садуудта үнгэргэгдэн гол хэшээлнүүдэй нэгэн гэжэ хүгжэм болоно. Манай Ирин Викторовна Третьяков оорынгоо мэргэжэлдэ тааража ажаллаа хүмүүжүүлэгшэдэнь багшад тон дуратай хадаа орол ерэхэтэй сасуу, хажуу-обоорлодоног.

Сагаалганай найрта саады хүмүүжүүлэгшэдхэ хэлэнь эдэбхитэй байгаабыг эхэн Светлана Анатольевна Тарма Жаргалма Базаровна Чимит Светлана Александровна Цыдыпова гэгшэдэ орол тэмдэглэхээр. Түгэсхэдөө дохи саадай коллектив бүхыдэн Хулгана жэл амаршалха зуураа, мүн хөөрхөн шарайтай, пулсага хасартай багашуулаа эхил бүхы үхибүүдые наадан жаргалтай, хүхиюутэйгээр боложо ябаг лэ гэжэ байнаб.

Н. БАЛЖИНИМЭ

САГААЛГАН - МАНАЙ "НАЙНДЭР" ГҮ?

- Сагаан нараар, ахатан.
- Сагаалганаар. Зай, хэр сагаалжа байна гэшшэбди? - гэхэн үгэнүүдые Сагаалганай үдэрнүүдтэ хото, хүдөөгэй гудамжаар зарим зоной уулзажа байхада дуулахаар байгаа. Бэе бээдэ найниие хүсэжэ, амаршалсажа байхадань, найн юм бээ. Зүгөөр "Намайгаа сагаалуул даа, хэдэн үдэрэй сагаалһаар бөөмни муушаг байна", - гэхэшы хүүдхэшүүл юу барагдахаб даа. Хаана, хэнэй ингэжэ ябаһы баримталжа хэлэһэнэйшы хэрэггүй, ушлагнад юрэл өөһэд өөһдэйнгөө шотагта болоһон хэрэг ябадалнуудһаа ямар зон тухай хэлэгдэнэб гэжэ мэдэжэ байгаа ааб даа.

"Тэдэнэйдэ ороходомни, намайе сагаалуулаагүй", - үгышые гэбэл, "Архи багаар аягалаа, хара уһаа харамнаа юм аа бы", - гэхэн үгүүдэлүүдые эндэ-тэндэ хаа-яа дуулахан. Үгы наа: "Оо, тэдэнэйдэ гоёор сагаалаа, тарайлдтараа эдэе, уугтаабди", - гэлдэн, тэрэнээ юу улмайда бодожо, хүнэй үзөө, хээгүй, ямар бэ даа габьяа баатаршалга гаргана юумэдэл найрхана хатуушуулые ушарха. "Сагаалжа" айлайда ороходоо, урданайнгаа буряад ёһо гуримтаар

бурханда мүргэжэ, тэрэй ээдэе амаршалаа ааб: "Намайе хүн гэжэ ханадаг, хүндэдэг юм нэгэ юумэ "шод" гүүлыт, сагаалуулыт, юм - гэжэ ашалаалдаха хүйхэрдөөнүүд яшахаб. Заримашуул хаана хэнэйдэ орол олзотойхоноор хотоёол хороор адуулажа, агнажа, гудамжаар гэгшэсэгээдэжэ ябадаг ха юм даа.

Архидалга гэшшэ ажабайдалые хандар зургаан зүйлэй нэгэн болоно. Тээд өөрынгөө бэеын муугаар мууе худалдажа абан залгаа болоод, энэ тэрэ хүнэй ябахата, хэн эмэлдэ Энэл шалтагаанһаа элдэб гэнэ тодхор тохөөм даа.

Арадайнгаа аргагүй ехэ найндэрые хатуу манан соо ябаха дуратайшуул архидаха ёһоо шалтагаан болгожорхиные халагаламаар. Хэ булта буруу ябадал юу хэхэ нэм даа. Баһа найрхадань бэе бээдэ ябалсажа, сэдхэхэдэ ябаһанаа хубаалдажа, зохидхоноор найндэр бодолтойшуул байха. Бүхы юумэмнай хүн найтай, тэнсүүртэй ха юм.

В. ДАШИНИМЭ

БГУ-гай 4-дэхи курсын ороно

ЖЭЛЭЙ

БАГША

Багша. Энэ нэрэ ямар гүн үнээг удхатай гэшэб? Тэдэнэй урда хүн бүхэн доро дохидог. Хүн хаанашье ябаа хаа, түрүүшынгээ багшын нэрэе түрэнэн эхынгээ нэрэтэй адлар дурдана бадаг гэшэ. Тээмэндэ аймагай түб Хурамхаан тосхоной "Водник" гэнэн соёлой байшан соо районой хургуулинуудай "Жэлэй багша" гэнэн конкурс үнгэргэгдэбэ. Энэ конкурс хоёр үдэрэй туршада боложо дүүрээ. Тэрэнэй түгэс ябажа байхада, аймагай эрдэм нуралсалай таһагай үнинэй хүдэлмэрилэгшэ Зинаида Брянскаевна Елтуноватай уулзажа, багшанарай дунда үнгэргэгдэн мурьсөөнт хуай хөөрлэдэхэ ушар гараа нэн.

Энэ жэлэймнай багшанарай мурьсөөндэ залуушуул олоор хабаадалсажа байна. Тэрэнэ найн. Онсо тэмдэглэмээр, дүршэлтэйшье багшанар би. Жэшэнь, Гааргын дунда хургуулиин физикын багша Ж.Ш.Очиров тухай тусгаар тогтомоор. Тэрэнэй шабинар хүүлэй үедэ яһала амжалтануудые туйлана. Аймагай болон республикын олимпиадануудта хабаадалсахада шалгаржа, түрүү хурунуудые эзэлхэн гээд тэмдэглэлтэй, гэжэ З.Б. Елтунова хөөрөбэ.

Гааргын дунда хургуулида физикэ заадаг Жаргал Шойнхорович Очиров гэшэмнай өөрынгөө предмет тонһайн мэдэхэ бэрхэл багша даа. Буряад Республикынгаа түрүү багшанар, тэрэ тоодо Хэжэнгын аймагай бэлитгэй багша Мункинай онол аргануудые өөрын маяг заншал оруулан, хэшээлнүүдээ үнгэргэдэг байха юм, гэжэ олон жэлэй туршада аймагай эрдэм нуралсалай таһагай методическа нэгэдэлые хүтэлбэрлэн, мүнөө Хурамхаанай дунда

хургуулиин нуралсалай талаар директорэй орлогшо Баир Дамдинович Будаев хэлэхэдээ: "Очиров түрүү хурунуудай нэгыень эзэлхэ байха гэхэл байнаб. Конкурс үнгэргэжэ байһан комиссийн гэшүүн бэшэшье хаа, Жаргал-багша тухай тусгаар ханамжатайб, - гэжэ нэмээ бэлэй.

"Воднигой" соёлой байшанай тайзан дээрэнэ Барханай, Уланхаанай, Могойтын, Майскын, Аргатын, Хурамхаанай дунда болон гүйсэд бэшэ дунда хургуулинуудай, лицей-интернадай эрхим багшанар гаража, үндэр нэрэ солодо хүртэхын түлөө бэлиг шадбарая харуулан тэмсэбэ. Мурьсөөнэй дүнгүүдые согсолон гаргахдаа, Уланхаанай дунда хургуулиин англи хэлэнэй багша Зинаида Михайловна Ринчино түрүү хуури эзэлэ. Энэ нүхэрнай ородооршье, буряадааршье адли тэгшээр хөөрэнэ. Дуу, хатарташье дуратай, хэшээлнүүд дээрэ харуулан ойлгуулха элдэб түрүү хэрэгсэлнүүдые шадбаритайгаар хэрэглэдэг байха юм.

Хэшээлнүүдээ үнгэргэжэ байхадаа, ёһотой артист юм даа. Шабинарайнь дуратай гэшэнь аргагүй. Манай Уланхаан нютагай багашуул одоол найн багшатай болонхой, - гэжэ Уланхаанай хургуулиин нуралсалай талаар директорэй орлогшо С-М. Г. Бадмаевтай хөөрлэдэхэдэ хэлээ бэлэй.

Хоёрдохи хуурида лицей-интернадай информатикын багша Борис Хобитуевич Базаров, гурбадахид Гааргын дунда хургуулиин физикын багша Жаргал Шойнхорович Очиров гэшэд гараба.

Аймагай жэлэй эрхим багшанарта магтаалай грамотанууд, бэлэгүүд барюулагдаа:

Г. БАДМАЕВ.

МАНАЙ Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ ангууд болон шубуудые хамгаалха, тэдэнэй тоо бүридэлые олон болгохо зорилготойгоор 3 заповедник, байгаалин национальна 2 парк болон агнуурийн 23 заказник эмхидхэгдэнхэй юм. Энээнһээ гадна элдэб түхэлэй агнуури-олзоборилгын 22 ажахы, республикын ангуушадай бүлгэмэй 15 спортивна ажахы тэдэнэртэ даалгагдажа үгтэнэн юм. Тиэхэдээ харьяата газар дээрэ байгаалин баялигуудые гамтайгаар ашаглаха, тэрэнэй нөөсөнүүдые арьбадхаха, агнуурийн журам эбдэгшэдтэй эблэршэггүй тэмсэл ябуулха гээд тэдэнэр уялгалагданхай. Зэрлиг ан, шубуудай нөөсөнүүдые хэрэглэхэдээ, хэншье болог, агнуурийн ажахы гү, али юрэнхы ангуушан, "Агнуури ба агнуурийн ажахы", "Амитадай аймаг ба тэдэнэй нөөсөнүүдые ашаглаха" тухай Буряад Республикын Хуулинуудые болон агнуурийн дүримүүдые наринаар сахиха ёһотой.

Хэр тиешэшье, дэлгүүрэй харилсаануудта оролгын үе сагуудай ерэхэдэ, агнуури хиналгын мэргэжэлтэдэй ажабайдалай доройтоһонһоо сэхэ дулдыдажа, хүүлшын гурбан жэлнүүдэй туршада республикын аймаг бүхэндэ дээрэ дурсагдаһан Хуулинуудые болон дүримүүдые эбдэхэ али олон ушарнууд үзэгдэдэг болонхой.

Буряад Республикын Правительствын дэргэдэхи агнуурийн нөөсөнүүдые хамгаалха болон байгаалин баялигуудые гамтайгаар хэрэглэхэ талаар управлени үнгэргэшэ жэлэй дүн гаргаба. Тус управлениин мэдэлдэ агнуури хиналгын албанай 35 охотовед, гүрэнэй агнуурийн заказнигуудай 45 егерь оролсоно. 1995 оной тоо, баримтануудые 1994 онойхитой сасуулжа харахада, үнгэргэшэ жэлдэ агнуури хиналгын ажал ябууланууд яһала урагшатай байгаа гэжэ тэмдэглэлтэй. Республикын гүрэнэй агнуури хиналгын албанай ударидагшад В. Т. Носков, В. А. Богданов охотовед, егерьнүүдэй ажаһуудэлые таарамжатай эрхэ байдалтай болгохын тула арга хуряага бэдэрнэ.

1995 ондо охотовед болон егерьнүүдтэ түлөөлөгүүгөөр шэнэ түхэлэй тусхай хубсаһан үгтөө. Хэдэн охотоведүүд "Нива", "Газ-469" түхэлэй шэнэ машинануудаар хангагдаа. Агнуури хиналгын албанай мэргэжэлтэдэй салин нилээд дээшлүүлэгдээ нэн. Тэдэнэй салин наадгүйгөөр саг соогоо түлэгдэнэ. Агнуури хиналгын аймагуудай охотоведүүд зөөрингөө талаар илгарһан элдэб янзын агнуури-олзоборилгын 29 ажахы, 10 үйлэдбэрийн участка, бэлэдхэлэй конторо болон бусад ангай арга, мяха худалдан абадаг нэгэдэлнүүдые, найн дураараа агнуури хэгшэдэй ба заһаа олзоборилгошодой 25 бүлгэм, тэдэнэй эхин шатын 35 коллектив, гүрэнэй агнуурийн 8 заказник шалгаад, ажалдан элирүүлэгдэнэн дутуу дутагдалнуудаа усадхаха хойшолуулагдашагүй хэмжээнүүдые дары абаха гэжэ тэдэнэй дарганарые уялгалаа.

Гүрэнэй агнуури хиналгын албанай мэргэжэлтэд олонитын ойлгууламжын ба һэргылэмжын ажалда анхаралаа онсо хандуудаг болонхой. Энэ асуудалаар 12 лекци уншагдаа, 48 статья хэблэгдээ. Радио, телевиденээр һонирхолтой хэдэн дамжуулга үнгэргөө.

1995 оной хугасаа соо агнуурийн дүрим хазагайруулжа, хулгайгаар агнуури хэһэн 526 хүн балшыса баригдажа, хуулиин харюусалгада хабаадуулагдаба. 1994 ондо 359 агнуурийн дээрмэшэд элирүүлэгдэнэн байгаа гээд һонинойнгоо уншагшадта хануулаа. Энэ үе соо агнуурийн биледгүйгөөр агнуури хэһэн 121 хүн баригдаа. Тиэхэдэ хуули бусаар туруута ангуудые 112, агнуурийн хорюултай үедэ 81, хорюултай газарта 18, автотранспорт хэрэглэжэ 69, пугёвкогүйгөөр 46, милицийн зүбшөөлгүй бугаар 30 хүн агнаа гэжэ хүсэд тодорюулагдаа. Зүбшөөлгүйгөөр 9 буга, 42 гүрөөһэ, 6 хүдэри (хабарга), 2 бодон гахай алагдаа. Агнуурийн журам эбдэгшэдтэ хамтадаа 62 миллион 252 мянган түхэригэй яла ашагдаа. Энээнһээ гадна, агнуурийн жасада ехэ хохидол ушаруулһанайнгаа түлөө 36 миллион 106 мянган түхэригэй нэхэбэри хулгайгаар агнуури хэһэн эрхэтэд түлэнэн байха. Тэдэнэрһээ милицийн зүбшөөлгүйгөөр абажа ябаһан элдэб түхэлэй 90 буу хуряагдаа юм. Хуулиин харюусалгада хабаадуулха гэжэ агнуурийн хуули хазагайруулан 92 хүнэй хэрэг мурдэлгын зургаануудта дамжуулагдаа.

РЕСПУБЛИКЫН гүрэнэй агнуури хиналгын албанай охотоведүүдэй дундаһаа В. И. Исасев

(Бэшүүр) 62 браконьеры, Ю. С. Кельберг (Сэлэнгын аймаг) 33, Н. И. Дегальцев (Хяагта) 27 хүниие барижа, шанга харюусалгада хабаадуулаа. Гэбэшье агнуурийн хуули хиналгын хүдэлмэри зарим аймагуудта ехэл хангалтагүйгөөр бэелүүлэгдэнэ гэжэ тэмдэглээ хаа, алдуу болохогүй. Баргажанай (охотовед А. Г. Кононов), Хурамхаанай (В. И. Карнышев), Зэдын (С. К. Степанов) болон бусад хэдэ хэдэн аймагуудта хүүлэй үедэ бираггүйхэн лэ байдал тохөөлдөнхой.

Охотовед В. И. Исасевта баригдаһан Ю. Д. Рыбин Бэшүүрэй аймагай Потанино хууринда

Хүн ба байгаали

БАЛШЫСА БАРИГДАБА

зүбшөөлгүйгөөр нэгэ буга буудажа алаһанайнгаа түлөө 600 мянган түхэриг яла түлэбэ.

Ой модоной ажахын харуулаад зэрлиг амитадые аршалхын орондо өөһэдөө агнуурийн журам эбдэнэ. Үнгэргэшэ жэлдэ иимэ тусаалтай 23 хүн хуули бусаар агнаад, баригдаа.

Загарайн аймагай Үнэгэтэйн ой модоной ажахын харуулан Х. Д. Цыренов, Е. Б. Шагров, И. Ф. Буранов хоёртой хамтараад, июнийн 30-най һүни тракторай галаар туруута ангуудые гэрэлтүүлэн харгажа агнаад, милицийн зүбшөөлгүй бугаа хуряагдашоо. Хэрэгын мурдэлгын зургаанда дамжуулагдаһанхай.

Шатнабэшэ агнуурийн инспекторнүүд аймагай охотоведүүдэй туһамаршад болонхой. Тэдэнэй хүсөөр агнуурийн хуули хазагайруулан 87 хүн элирүүлэгдээ. Ивалгын олонитын инспекторнүүд И. В. Епин, А. М. Шунков, И. И. Рошин гэгшэд хулгайгаар агнуури хэһэн 5 хүниие барижа, хуулиин харюусалгада хабаадуулан байна.

Агнуурийн нөөсөнүүдые харуулаха ба гамтайгаар хэрэглэхэ талаар управлениин дэргэдэ П. А. Самаркин, С. М. Смирнов, В. Т. Сластин гэдэг гурбан охотоведүүдхээ бүридэнэн хуули бусаар агнашадтай тэмсэхэ оперативна бүлэг эмхидхэгдэнэн юм. Эдэ охотоведүүдэй мэдэлдэ һүни харадаг түхээрэлэгтэй, "УАЗ-452" түхэлэй гүнзэги саһан, шабарта шаагдахагүй автомашина үгтэнхэй. Оперативна бүлэгэйхид 1995 ондо холо, ойрын аймагуудаар ябажа, агнуури хиналгын шалгалта хэхэдээ, 58 хүниие барижа, милициһээ зүбшөөлгүйгөөр абаад ябаһан буунуудые тэдэнһээ хуряһан байна.

Үнгэргэшэ жэлэй ноябрь һарада Зэдын аймагта оперативна бүлэгтэ агнуурийн дүрим эбдэнэн 8 хүн баригдажа, 11 буу хуряагдаа. Хуулиин харюусалгада хабаадуулха гэжэ 3 хүнэй хэрэг милицийн таһагта дамжуулагдаа. Оёорой совхозой В. А. Борисов, аха дүү Н. В. ба А. В. Федоровууд "ГАЗ-469" түхэлэй машинаар гэрэлтүүлжэ, нэгэ гүрөөһэ шарууһалаад ябатараа баригдаад, хоёр дробовик бугаа абташоо. Хэрэгын мурдэлгын зургаанда дамжуулагдаһанхай.

1995 оной декабрь һарада Баунтын аймагта А. Ю. Кирсанов (Багдарин тосхон) 2 гүрөөһэ лицензигүйгөөр алаад, үбшэжэ һуугараа, оперативна бүлэгтэ баригдашоо. Тэрэнһээ милицийн зүбшөөлгүйгөөр хэрэглэдэг "ТОЗ-11" түхэлэй 5,6 калибрай винтовко, 7,62x39 калибрай сутлуулмал карабин хуряагдан абтаа. Буунуудые зүбшөөлгүйгөөр хэрэглэнэнэй түлөө тэрэнэй хэрэгын мурдэлгын зургаанда үгтөө. Энээнһээ гадна, 605 мянган түхэригтэ 2 гүрөөһэнэй сэнэй хэмжээнэй, агнуурийн журам хазагайрууланцаа 302 мянган 500 түхэригэй яла гүрэнэй жасада түлэхэ баатай болобо.

1996 ондо Буряад Республикын Правительствын дэргэдэхи агнуурийн нөөсөнүүдые харуулаха болоп байгаалин баялигуудые гамтайгаар хэрэглэхэ талаар управлени (дарган В. Т. Носков) зэрлиг ан, шубуудые хюдаха, хулгайгаар агнаха ябадалтай тэмсэл республикын агнуурийн хуули сахилгын элдэб түхэлэй албануудай егерь болон охотоведүүдэй хамтын хүсөөр эрид хайжаруулха бээ гэжэ найдахаар.

М. ГЫЛЫКОВ,
биолог-охотовед.

Сагаалган-96. загарайнхидай, хаягтынхидай уулзалга.

Ц.Цыренжаповай фото.

XVII жаранай гал улаан хулгана жэл
(1996 - 1997 онууд)

ХАБАРАЙ ДУНДА САГААГШАН ТУУЛАЙ НАРА

Буряад литэ	29	30	1	2	3	4	5
Европын литэ	18	19	20	21	22	23	24
Гараг	Дабаа	Мягмар	Һаеба	Пүрбэ	Баасан	Бимба	Нима
Нэрэ	Һара	Марс	Меркури	Юпитер	Солбон	Сатурн	Һаран
Үдэр	понед.	вторник	среда	четверг	пятница	суббото	воскр.
Үнгэ	хүхэ	хүхэгшэн	улаан	улаагшан	шара	шарагшан	сагаан
Үдэр	бар	тучулай	лүү	могой	морин	хонин	бишэн
Мэнгэ	8сагаан	7улаан	6сагаан	5шара	4ногоон	3хүхэ	2хара
Һуудал	түмэр	огторгой	чһан	чула	модон	хиш	гал

Гарагай 2-го хуушанай 29 (мартын 18).

Хүхэ бар, 8 сагаан мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, лусуудта үргэл үргэхэ, далага абаха, эм найруулха, дасан (дуган), субарга, бурхан, ном арамнайха, абанаа бусааха, мал үүсэхэ, гэрэй һуури табиha, тараг бэрихэ, айраг халааха, тангаригаа боллоулаха, агнаха, сахюуса хуруулха, сан табиha, аршаанаар угааха, дайсанше помгодохо, ада шүдхэр дараха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгоор мяха шараха, тоһо, оохэ хайлуулха, үхибүү хүлдэ оруулха, баганшуулые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшэнь эльгээхэ, хубсаһа эсхэхэ, хадаг табиha, бэри буулгаха, һаһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, үхэр худалдаха, худалдаа наймаа хэхэ, шөпэ хубсаһа үмдэхэ мэтын үйлэнүүдтэ муу. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, һүнэһэн зайлаад тоорихэ.

Гарагай 3-да хуушанай 30 (мартын 19).

Хүхэгшэн туулай, 7 улаан мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, тараг бэрихэ, айраг халааха, буян хэхэ, тэнгэри тахиha, гүрэм уншуулжа, эльбэ гаргуулха, ехэ хүниие бараалхаха, ада шүдхэр дараха, Наранда, Һарада, Газарта мүргэхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэбэшье мяха шараха, тоһо, оохэ хайлуулха, мал үүсэхэ, үбшэ аргалжа эхилхэ, нүүхэ, шорой, шулуу хүдэлгэхэ, лус тахиha, модо отолхо, шууялдаха, үймэхэ, хадаг табиha, бэри буулгаха, түрэ хэхэ, һаһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ мэтын хэрэгүүдтэ муу. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эрдигтэй ушарха.

Гарагай 4-дэ шэнын 1 (мартын 20). Хабарай дунда сагаагшан туулай һара гараба гэшэ.

Улаан луу, 6 сагаан мэнгын, уһанда һуудалтай үдэр. Дайсание, ада шүдхэр номгодохо, эм найруулха, замда гараха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, тараг бэрихэ, айраг халааха, бүлэдоо далага абаха, эд бүтээхэ, лусуудта үргэл үргэхэ, абанаа бусааха,

түмэрөөр уранай зүйл бүтээхэ, аршаанаар угааха, нүгэлөө наманшалха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэхэ зуура ехэ уһа гатаалха, заһаһа бариха, тангариг абаха, онгосо, һала дархалха, хүүргэ, тээрмэ бариха, шуһа ханаха, төөнөхэ, уйлаха, гажарха, һаһа барагшые хүдөөлхэ, юумэ бузарлаха, үзэн ядалга үүсхэхэ мэтые тэбшэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, һаһан бөгөөн болохо.

Гарагай 5-да шэнын 2 (мартын 21).

Улаагшан могой, 5 шара мэнгын, хада уулада һуудалтай үдэр. Бурхан тахиha, лусуудта үргэл үргэхэ, үбшэ аргалха, нүүхэ, дасан (дуган), бурхан арамнайха, сүүдэй шиндхэбэри гаргаха, буян хэхэ, ном номнохо, тэрэниие шагнаха, замда гараха, эһээбэри табиha, хэхэ ама намдааха, арга эб олохо, хуули тунхаглаха, дүн абаха, гэрэй һуури табиha, ном оршуулха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгоор газар һэндэхэ, түрэ хэхэ, нохой худалдажа абаха, худалдаа наймаа хэхэ, ехэ хэрэг эхилхэ, модо сабшаха, һаһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, гэрһээ юумэ гаргажа, ондоо тээшэнь үгэхэ, гүрэм уншуулха, хэрэлдэхэ мэтын үйлэнүүдтэ муу. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, хэрүүл шууяан болохо, тэмсэл орьёлохо.

Гарагай 6-да шэнын 3 (мартын 22).

Шара морин, 4 ногоон мэнгын, модондо һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, үргэл үргэхэ, далага абаха, хубсаһа эсхэхэ, эм найруулха, замда гараха, һаһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, ноёнд орохо, харгын хани бэдэрхэ, үнэн сэхын тангариг абаха, тэнгэри тахиha, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, модо һуулгаха, газараа заалгаад, гэрэй һуури табиha, найман луста мүргэхэ, шуһа ханаха, ажалшание хүлһэлхэ, хүниие аргаламжада оруулха, үхэр худалдажа абаха, юумэ худалдаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэбэшье үри зээлиеэ түлэхэ, нүүхэ, худаг малтаха, шэрдэг бүрихэ, үзэн ядалга үүсхэхэ, мори худалдаха,

худалдажа абаха, бишыхан үхибүүдые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшэнь эльгээхэ мэтые сээрлэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд бараан олдохо, мал үдэхэ.

Гарагай 7-до шэнын 4 (мартын 23).

Шарагшан хонин, 3 хүхэ мэнгын, хиндэ һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, лусуудта үргэл үргэхэ, үхэр худалдажа абаха, худалдаха гү, али үгэхэ, тантрын таринуудые уншаха, ажалшание хүлһэлхэ, худалдаа наймаа хэхэ, һаһа утадхалгын ном уншуулха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгоор хэрэлдэхэ, дайсалдаха, һаһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, шуһа ханаха, төөнөхэ, эм найруулха, тангариг абаха, суглаагда сугларха, газар һэндэжэ гэмтээхэ мэтые сээрлэхэ гэнэ. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, бэрын юрэнхы тамир һайжарха.

Гарагай 1-дэ шэнын 5 (мартын 24).

Сагаан бишэн, 2 хара мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Хяһа гаргаха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, ада шүдхэр зайлуулха, хараал сараха, хашаа бариха, наадаха, ном үзэхэ, далага абаха, һаһа утадхалгын хэрэг бүтээхэ, андалда хэхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Харин тараг бэрихэ, айраг халааха, модоор дархалха, һаһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, мал үүсэхэ, ном оршуулха, үхибүү хүлдэ оруулха, баганшуулые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшэнь эльгээхэ мэтые сээрлэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд бараан элбэг олдохо, мал үдэхэ.

АЖАЛГАЛТА. Хабарай дунда сагаагшан туулай һара 7 улаан мэнгэтэй, огторгойдо һуудалтай гэнэ. Энэ һарада хүн бүхэн сэдхэлээ ехээр хүдэлгэнгүй, зүрхээ үбдэхөөнгүй, һайнаар бөө абажа ябаха гэнэ. Мүн баһа бөө дааруулангүй, ехээр халуудангүй, ариун сээрээр, гэртхи газараи ажалаа һайн сахихада, тои таарамжатай гэнэ. Али болохоор түрэл түгимэйнгөө, хамта ажалладаг зонойнгоо дунда амгалан байдал сахилтай. Тингэбэл энэ һара хүн бүхэндэ һайнаар үнгэрхэ.

СПОРТ СПОРТ
Даам
ДҮРБЭН БҮЛЭГӨӨР
НААДАБА

Эдир хүбүүд болон басагадай дунда даамаар республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө мурьсөөн Улаан-Үдэ хотодохи шэлэй заводой һууриной 43-дахи һургуулийн спортын зал соо үнгэргэгдэбэ. Кабанскын, Баунтын, Бэшүүрэй, Хэжэнгын аймагуудай, Улаан-Үдэ хотын хүүгэдэй спортын 5-дахи һургуулийн 80 эдир даамшад мурьсөөндэ хабаадаһан байгаа. Эдэнэй 19-ниинь спортын мастерта кандидадууд, 18-ниинь нэгэдэхи разрядтайшуул хэн. Тэдэнэр һаһанай дүрбэн бүлэгөөр наадаба.

1979-1980 онуудта түрэнэн эдир хүбүүд, басагадай дундаһаа Хэжэнгын 1-дэхи дунда һургуулийн һурагша, нэгэдэхи разрядтай Даша Дугаров илалта туйлажа, республикын чемпиной нэрэ солодо хүртөө. Энэл һургуулийн һурагша, спортын мастерта кандидат Эрдэни Дугаржапов—хоёрдохи, Улаан-Үдэ хотын хүүгэдэй спортын 5-дахи һургуулийн һурагша, спортын мастерта кандидат Виталий Бурдуковский гурбадахи һуурида гараба. Энэ һаһанай басагадай дундаһаа Улаан-Үдын спортын мастерта кандидат Баярма Дамбаева эрчимлээ. Хэжэнгэһээ ерэнэн нэгэдэхи разрядтай Ира Сультимова мүнгэн медалыар шагнадаһан байха юм.

1981-1982 онуудай эдир даамшад соһоо Хэжэнгын 1-дэхи дунда һургуулийн һурагшад, спортын мастерта кандидадууд Бэлиг Цыдыпов, Зориг Батомункуев, Кабанскын 1-дэхи разрядтай Саша Картополов гэгшэд 1-3-дахи һууринуудые хубаалдаа. Басагадай дундаһаа Улаан-Үдэ хотын хүүгэдэй спортын һургуулийн һурагшад Оюна Банзаракцаева, Зоя Ретрова, Вика Хамаева гэгшэд түрүүшын гурбан һуурида гараба.

1983-1984 онуудта түрэнэн хүбүүд, басагад соһоо Улаан-Үдэһөө спортын мастерта кандидадууд Сережа Сангаев, Тания Зайханова гэгшэд илажа, республикын чемпионууд

болоо. Сережа Харманшанов (Баунт), Света Бурдуковский (Улаан-Үдэ)—хоёрдохи, Жаргал Бороев (Хэжэнгэ), Наташа Ханхаева (Кабанск) гурбадахи һууринуудые эзэлээ.

1985 ондо болон тэрэһээ хойшонхи жэлнүүдтэ түрэнэн хүбүүд соһоо Улаан-Үдэ хотын нэгэдэхи разрядтай даамшан Солбон Жамсын шалгарһан Байгала Хэжэнгэһээ ерэнэн Гэсэр Заятуев, Баунтын Саша Мальцев гэгшэд удаадахи шатын дипломуудта хүртэбэ. Басагадай дундаһаа Улаан-Үдэ хотынхид Валя Зайханова, Женя Ранжурова, Тания Банзаракцаева гэгшэд илалта туйлаа.

Хэжэнгэһээ Даша Дугаров, Бэшүүрһээ Санжа Цыбыков, Кабанскһаа Саша Картополов гэгшэд спортын мастерта кандидадые нормативуудые дүүргэбэ. Хэжэнгын командын гэгшүүр Гэсэр Заятуев, Жаргал Бороев, Цыдып Аюржанов гэгшэд нэгэдэхи разрядтай болоһон байха юм.

Эдэнэй амжалтадые тү энэрнүүдын, тусхайлбал, Хэжэнгэһээ Ц. Ц. Балданов, Улаан-Үдэ хотодоо Ф. А. Завелинский, залуу тренер Баяр Ринчинов, Кабанскһаа В. А. Дубинин, Бэшүүрһээ Н.Н.Гомбоев, Баунтаһа Г.А. Халтагаев гэгшэд ехэ габьяатай гээд тэмдэглэмтэй.

Бурядай багшанарай институт дүүргэһэн Баяр Ринчиновтэ даамаар Россин спортын мастерай үнэмшлээ болон тэмдэг энэ мурьсөөнэй эхиндэ барюулагдаһан байгаа.

Мурьсөөнэй дунгүүдээр 1980 ондо болон тэрэһээ хойшонхи жэлнүүдтэ түрэнэн хүбүүд, басагадай дунда даамаар Россин түрүү һуури эзэлхын түлөө түгэсхэлэй мурьсөөн Москва шадаг үнгэргэгдэхөөр хараалагдана. Даша Дугаров, Эрдэни Дугаржапов, Виталий Бурдуковский, Оюна Банзаракцаева, Зоя Ретрова, Баярма Дамбаева гэгшэ манай республикын суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдаһан байна.

Б.М.ЖИГЖИТОВ

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редакторай орлогоно С.ДРИНЧИНОВ.

Манай адрес:

Газетэ хэблэлэй 2 хуудайан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэлэг 4269. Хэблэлдэ тушаагдаһан цаг 17.00.

"Республиканска типографи" гэхэн АО-до газетэ хэблэгдээ. Директорэйнь телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ №7721.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б.М. Ж. (харюусалгата секретарь), ОЧИРОВ С. Д., ПИНТАЕВ В. П. (хэблэлэй директор), ЦЫРЕНДОРЖИЕВ Ц.Б., САМБЯЛОВА Т.В.

670000, Улаан-Үдэ. Качандаринвиллин үйһэ, 23. "Буряад үнэн" газетын редакци.

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогонорой - 2-68-08, харюусалгата секретариин - 2-50-52, секретариатай - 2-60-91, таһагуудыи шитгын-политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, соёлой, эрдэмэй болон һургуулинуудай - 2-60-21 (даагшань), 2-57-63, олоонитын хүдэлмэрини ба мэдээлэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорүүдэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентүүд: Агинскда - 3-42-19; Закаменскда - 30-61. "Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-35-95.